

INOVACE VÝUKY A DOBRÉ KLIMA VE TŘÍDĚ

INOVACÍ VÝUKY A PODPOROU DOBRÉHO KLIMATU
VE TŘÍDĚ K DEMOKRATICKÉMU ROZVOJI

4

METODICKÉ LISTY
- Etika a rozvoj prosociálního chování ve třídě

Marie Najmonová
ACADEMIA IREAS, o.p.s., 2023

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

ETIKA A ROZVOJ

PROSOCIÁLNÍHO

CHOVÁNÍ VE TŘÍDĚ

4

ACADEMIA IREAS, o. p. s.

Autoři: Marie Najmonová

Grafika a sazba: Kateřina Vlčková

Jazyková a stylistická korektura: Klára Hekrlová, Klára Kováčová

Úvod	5
Způsoby aplikace etické výchovy a prosociálního chování ve třídě a ve škole	11
• Spolupráce mezi rodinou a školou jako nedílná součást prosociálního chování	12
• Možnosti aplikace témat etické výchovy a prosociálního chování v rámci školy, třídy a vzájemné interakce mezi žáky	16
Lidská práva – jak je rozvíjet a chránit	20
• Ochrana lidských práv a svobody	21
• Rozvoj morálního úsudku	32
Etická dilemata a kontroverzní témata	36
• Podpora respektu k odlišnostem	37
• Návčik dialogu a debatování	43
Asertivní chování	47
• Kompromis, konstruktivní kritika a pochvala	48
• Rozpoznání manipulace a obrana před manipulací	50
Rozvoj kompetencí na podporu vzájemné pomoci mezi žáky a nejen mezi nimi	53
• Co mohou nabídnout ostatním? Pomoc, spolupráce, podpora	54
• Pomoc potřebným, darování, charitativní činnost, vzájemná pomoc	59
Zdroje	64

Milí vyučující,

dostává se Vám do rukou soubor metodických listů, který se zaměřuje na rozvoj etické kultury osobnosti a prosociálního chování ve školní třídě.

V metodických listech jsou prezentované aktivity koncipovány tak, abyste měli možnost poznat žáky individuálně jako osobnosti, ale také jak se zapojují v rámci interakcí v kolektivu třídy. Tím zároveň naplníte sociální a prosociální kompetence a také důležitou kompetenci diagnostickou.

Před začátkem práce s metodickými listy věnujte, prosím, pozornost úvodní části, ve které jsou podrobně vysvětlena obecná praktická doporučení, která se vztahují k práci se všemi aktivitami a která jsou pro Vás a Vaše žáky doporučena. Tento soubor metodických listů je rozdělen do pěti kapitol. První kapitola je zaměřena na možnosti aplikace témat spojených s etickou výchovou a prosociálním chováním ve třídě a ve škole. V této kapitole jsou uvedeny především příklady forem, v rámci kterých je možné přirozeně rozvíjet prosociální a etické chování, protože tato témata by měla postupovat každodenními výchovně-vzdělávacími činnostmi ve škole. U dvou těchto forem jsou uvedeny lekce, jak konkrétně může vypadat jejich průběh. V dalších čtyřech kapitolách jsou rozpracovány čtyři tematické celky týkající se konkrétních témat etické výchovy a prosociálního chování. Jednotlivá témata jsou zpracována do několika samostatných lekcí.

- **Způsoby aplikace etické výchovy a prosociálního chování ve třídě a ve škole**
 - Spolupráce mezi rodinou a školou jako nedílná součást prosociálního chování
 - Možnosti aplikace témat etické výchovy a prosociálního chování v rámci školy, třídy a vzájemné interakce mezi žáky
- **Lidská práva, svoboda – jak je rozvíjet a chránit**
 - Ochrana lidských práv a svobody
 - Rozvoj morálního úsudku
- **Etická dilemata a kontroverzní témata**
 - Podpora respektu k odlišnostem
 - Nácvik dialogu a debatování
- **Asertivní chování**
 - Kompromis, konstruktivní kritika a pochvala
 - Rozpoznání manipulace a obrana před manipulací
- **Rozvoj kompetencí na podporu vzájemné pomoci mezi žáky a nejen mezi nimi**
 - Co mohu nabídnout ostatním? Pomoc, spolupráce, podpora
 - Pomoc potřebným, darování, charitativní činnost, vzájemná pomoc

Jedna lekce je časově plánována na 45 minut. Pokud jsou navrženy v rámci lekcí jejich další alternativní využití, je časová variabilita u těchto lekcí uvedena.

Než se vrhnete do čtení a vyhledávání lekcí, které byste chtěli s Vašimi žáky vyzkoušet a cíleně tedy působit na rozvoj etické kultury a prosociálního chování, je třeba zdůraznit, že k rozvoji etické kultury a prosociálního chování dochází ve škole každý den. Někdy si to ani neuvědomujeme, ale my dospělí jdeme svým žákům příkladem v tom, jak se eticky a prosociálně chovat. Považujeme tedy za důležité upozornit na to, že jednou z cest, jak u žáků podporovat a rozvíjet etickou kulturu a prosociální chování je, že budeme své vlastní chování podrobovat sebereflexi, tedy to, jak se k žákům chováme, jak na ně reagujeme, jak řešíme dennodenní situace, které se ve škole, ve třídě dějí... a že jich není málo! Právě v rámci těchto pedagogických situací, ke kterým přirozeně ve škole dochází, je možné žákům ukázat, jak se máme k sobě navzájem chovat, respektovat se, přijímat a tolerovat naše specifika.

Konkrétně rozpracované lekce, které nabízíme, tedy berte jako jedny z mnoha možností, jak s tématy etické výchovy a prosociálního chování pracovat. Počítáme s tím, že je budete aplikovat vždy po zvážení jejich vhodnosti vzhledem k tomu, jak Vaše žáky a třídu znáte, jak jsou staří, jak jsou zvyklí pracovat v nabízených organizačních formách.

O autorce/kách:

Mgr. Marie Najmonová, Ph.D. si prošla učitelskou praxí jak na 1. stupni, tak na 2. stupni ZŠ. Zkušenost s učitelskou profesí má i s výukou na střední odborné škole. Nejdéle pak působila na ZŠ pro žáky s poruchami chování v Praze na Zlíchově. Posledních deset let je odbornou asistentkou na Katedře primární a preprimární pedagogiky na Pedagogické fakultě JU v Českých Budějovicích, kde se věnuje především rozvoji pedagogicko-diagnostických kompetencí budoucích učitelů. Výzkumně se zabývá tématy inkluzivního vzdělávání, projevy problémového chování žáků a klimatem školní třídy. Dlouhodobě také spolupracuje jako lektor DVPP, a to jak na Pedagogické fakultě JU v Českých Budějovicích, tak v NPI ČR. S NPI ČR spolupracuje průběžně také jako odborná konzultantka a v posledních měsících vede supervize pro učitele žáků z Ukrajiny.

Jak listy vznikly a pro koho jsou určeny?

Metodické listy jsou určeny především pro práci s žáky vyšších ročníků 1. stupně ZŠ a některé pro žáky 2. stupně ZŠ. U lekcí, kde je to možné, je naznačena jejich variabilita při využití u žáků 1., resp. 2. stupně. Většina lekcí je koncipována tak, aby mohly být buď integrovány do různých předmětů, což odpovídá specifikům průřezového tématu v rámci RVP ZV nebo využity v rámci třídnických hodin, kde vidíme pro téma etické výchovy a prosociálního chování významný prostor.

V rámci lekcí jsou doporučeny aktivity, které již byly v praxi realizovány a následně reflektovány. Proto jsou doplněny i o praktická doporučení při jejich využití.

Některé lekce využívají principy programu RWCT (Reading and Writing for Critical Thinking): Čtení a psaní ke kritickému myšlení. Jak z názvu programu vyplývá, je jeho hlavním cílem rozvíjet u žáků kritické myšlení. Metody, které se k tomu používají jsou např. brainstorming, myšlenkové mapy a metody kooperativního učení (Čapek, 2015).

Specifická je 1. kapitola, která zdůrazňuje důležitost rozvoje a podpory spolupracujícího vztahu mezi rodinou a školou vyplývající ze vzájemné důvěry. Tento vztah lze charakterizovat jako partnerský, založený na pravidelné a dlouhodobé spolupráci. Ta má počátky již při vstupu dítěte do základního vzdělávání, příp. přechodu na 2. stupeň, se kterým je spojené navázání kontaktu s novými učiteli a je důležité ho průběžně podporovat a rozvíjet.

Při pročitání metodických listů si určitě uvědomíte, že vznikaly v době, která přináší mnoho příběhů, na které je z hlediska témat etické výchovy, morálních hodnot a rozvoje prosociálního chování potřeba reagovat. Je tedy třeba upozornit na jejich aktuálnost, ale zároveň s tím i na nutnost se těmto tématům nevyhýbat a pracovat s nimi, protože se dotýkají každého z nás i našich žáků, kteří na ně hledají odpovědi a kladou si přirozeně různé otázky...

Jak s metodickými listy pracovat?

Každý metodický list lze použít samostatně. Jednotlivé kapitoly a lekce na sebe tematicky nenavazují, jsou pouze součástí tematicky zaměřených lekcí na problematiku etiky a rozvoje prosociálního chování ve třídě. Všechny je možné využít v rámci průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova. Některé, a u nich je to uvedeno, také v rámci tématu Multikulturní výchova. Tam, kde je to vhodné, je uvedeno i začlenění do již zmiňovaných předmětů např. občanská výchova, zeměpis.

Co udělat před použitím metodických listů?

Pro práci se všemi metodickými listy a aktivitami, které obsahují, je potřeba znát specifika třídního kolektivu. Metodické listy jsou koncipovány tak, aby pomohly učitelům rozšířit a hlouběji poznat žáky v oblasti sociálních dovedností a vztahů v rámci třídního kolektivu. U jednotlivých lekcí je uvedena věková hranice žáků, pro které je aktivita v nich určena. Tu je však třeba brát orientačně a vždy záleží na konkrétním zvážení vyučujících, kteří jsou nejlépe obeznámeni s tím, jak jsou žáci schopni pracovat nejen individuálně, ale také spolupracovat ve dvojicích, resp. ve skupinách.

Jak vypadá metodický list a jak ho použít pro realizaci hodiny?

Po zvážení připravenosti třídy a všech rizik se můžete pustit do realizace. **Všechny metodické listy mají stejnou přehlednou strukturu:**

- Téma, Věková skupina, Časová náročnost, Cíle lekce,
- Evokace – aktivita na naladění skupiny (popis, instrukce, reflexe, poznámky a rizika),
- Uvědomění si významu – nosná aktivita, kde probíhá hlavní proces učení (popis, instrukce, reflexe, poznámky a rizika),
- Reflexe – usazení aktivity, zamyšlení, fixace (popis provedení),
- Přílohy – přílohy jsou označeny symbolem „“ a je na ně upozorněno v kolonce pomůcky, najdete je vždy na konci daného metodického listu.

Pro část evokace a uvědomění je v každém listě uveden detailní popis aktivity. Najdete zde seznam potřebných pomůcek, konkrétní instrukce pro žáky/ně, otázky pro reflexi aktivity a poznámky, které se zaměřují na přínosné tipy k hodině a také na možná rizika dané lekce. Těto části prosím věnujte vždy pozornost. Usnadní vám přípravu na lekci a předejdete případným nedorozuměním, nebo na ně alespoň budete dopředu připravení/é.

Práce ve skupině – jak na to a na co si dát pozor?

Aktivity v metodických listech velmi často vyžadují skupinovou práci. Někdy bývá trochu složitě nebo časově náročné žáky/ně rozdělit, proto máme pro vás několik tipů, jak můžete postupovat:

- Žáci/kyně sedící vedle sebe nebo v blízkosti – lze využít na rychlou diskuzi úvodních aktivit, kdy není potřeba žáky/ně promíchávat.
- Rozpočítání – žáky/ně rozpočítáme podle toho, kolik potřebujeme skupin, a přidělíme jim čísla (1, 2, 3 atd.). Jednotlivá čísla pak spolu spolupracují.
- Pomůcky pro rozdělení do skupin – využít můžeme barevné papírky nebo také losovátka. Jedna najdete třeba zde: <https://dum.rvp.cz/materialy/losovaci-karticky-2.html>, dále pak předem připravené dvojice zvířat/jídla/oblečení apod. Zde je dobrý prostor pro fantazii a vtip.
- Žáky/ně rozdělíme podle zájmu – vždy určíme velikost skupiny a pak druh zájmu, podle kterého se mají skupiny vytvořit (Např. udělejte skupiny po 4 podle toho, jaký máte rádi/y sport, jaké máte rádi/y filmy, jaký máte rádi/y předmět atp.).
- Žáky/ně necháme rozdělit se samotné – toto je někdy náročné, jelikož rozdělení může trvat déle. Žáci/kyně však čas od času ocení možnost utvořit skupiny dle svojí libosti. V tomto případě musíme dát pozor na žáky/ně, kteří/é by mohli/y zůstat samotní/é, a čas zasáhnout tak, aby byli/y do nějaké skupiny přijati/y.
- Žáky/ně si rozdělíme sami/y dopředu – také poměrně náročná metoda, ale umožní nám udělat vyvážené skupiny. Je dobré většinou rozdělení připravit tak, aby se žáci/kyně domnívali/y, že je náhodné – tj. rozdat jim barevné papírky či čísla podle toho, jak chceme, aby skupiny utvořili/y. Samozřejmě je i možné rovnou skupiny určit.

Skupinová práce má řadu výhod, ale nese s sebou také úskalí. Například to, že se nemusí zapojit všichni/všechny žáci/kyně. Proto doporučujeme dodržovat zásady kooperativní výuky, která má jisté pojistky vůči rizikům skupinové práce.

Pět znaků pro fungující kooperaci (při učení) (Kasíková, 2011):

1. **Interakce tváří v tvář** – tedy práce v menších skupinách, ideálně tak, aby byla skupinka různorodá (chlapci i dívky, motivovaní i méně motivovaní, rychleji i pomaleji se učící).
2. **Positivní vzájemná závislost** – to znamená, že každý žák / každá žákyně je úspěšný/úspěšná jedině tehdy, pokud i ostatní žáci ze skupiny uspějí, a skupina je úspěšná, pokud uspěje i jednotlivec. Takový vztah lze zajistit několika nástroji:
 - **Prostřednictvím cíle** – je stanoven společný cíl tak, aby žák dosáhl / žákyně dosáhla svého cíle tehdy, dosáhne-li jej i skupina (např. Každý ve skupině musí přispět jedním nápadem, jak..., Připravíte diagram, na němž se bude každý ze skupiny podílet atp.).
 - **Prostřednictvím odměny** – všichni ve skupině dosáhnou odměny, pokud každý žák / každá žákyně ve skupině uspěje (např. Pokud všichni členové skupiny dokončí úkol, budete mít volný čas.). Nutno oznámit vždy dopředu.
 - **Prostřednictvím zdroje** – vyučující přidělí skupině zdroj učení, o který se musí skupina dělit (např. Skupina dostane pro úkol jeden společný pracovní list.).
 - **Prostřednictvím pracovních rolí** – každému členu skupiny je při plnění úkolu přidělena specifická role, jež doplňuje jinou roli nebo je s ní vzájemně propojena (např. Jeden z vás je vypravěč, druhý tazatel, třetí pozorovatel. Budeš pracovat ve skupině s dalšími žáky. Nejprve rychle projděte typy prací, které jsou nutné k dokončení úkolu. Ujistí se, že každý ze skupiny má přidělen nějaký typ práce.).
 - **Prostřednictvím sekvencí** – celý úkol je rozdělen na menší části a obvykle plněn v určitém pořadí (např. Jeden hledá zdroje, druhý se zdroji pracuje a třetí zapisuje výsledky/zjištěné informace.).
 - **Prostřednictvím simulace** – členové skupiny pracují „za sebe“ v hypotetické situaci (např. Jako skupina sepište seznam otázek, které byste položili dalajlámovi.).
 - **Prostřednictvím alterace** – členové skupiny plní úkol ve hře v roli, tj. stávají se v úkolu někým jiným (např. Ve vaší tříčlenné skupince si rozdělte roli otce, matky a dítěte, které již poněkolkáté přišlo pozdě domů. Ve hře se pokuste zjistit důvody a najít řešení situace.).
 - **Prostřednictvím prostoru** – členové skupiny jsou spojeni fyzickým prostředím. Je výhodné, aby skupina, která se pospolu učí, měla místo vymezené pro sebe (např. Vaše skupina zůstane u tohoto stolu.).
 - **Prostřednictvím identity** – skupiny budují svoji identitu prostřednictvím skupinového jména, znaku, motta, písně atp. Vhodnější při dlouhodobé spolupráci skupin.
3. **Individuální odpovědnost** – jde o to, aby každý ve skupině nějakým způsobem prokázal svůj pokrok v učení. Tomu dobře napomáhá rozdělení úkolů a rolí. V jednotlivých metodických listech je k tomu určena závěrečná 3. část – reflexe. Někdy je pouze skupinová, jindy žáci píšou pro sebe nebo pro vyučující „propustku“ z hodiny, abychom měli kontrolu nad tím, co si odnesli. Další možnosti jsou vyjmenovány níže:

- **Učitel/ka monitoruje učení ve skupinách** – zastaví se u některých jedinců ve skupině a sleduje jejich práci. Může se jich dotazovat na zdůvodnění toho, co tvrdí atp. Např. Jak jsi došel/a k tomuto názoru? Vysvětli mi, ...?
 - **Pokud skupina pracuje s jediným pracovním archem** nebo vytváří společně jeden výsledek činnosti, každý se jednotlivě podepisuje jako potvrzení toho, že s daným výsledkem souhlasí (může přidat vlastní poznámky).
 - **Po skončení skupinové práce vyvolá učitel/ka náhodně ze skupiny jednotlivce**, aby prokázali, co se naučili (žáci musí být dopředu informováni, že tento způsob hodnocení mohou očekávat). / Lze aplikovat jako závěrečné kolečko a nechat mluvit každého v reflexi.
 - **Členové skupiny po skončení skupinové práce odevzdávají text či jiný produkt své práce jednotlivě**: jednotlivě jsou také hodnoceni. Kooperativní učení pracuje s tím, že vedle tohoto individuálního hodnocení je skupině poskytnuto i hodnocení skupinové. (Zvládli všichni stanovený úkol? Pracovali podle zadaných kritérií, včetně chování ve skupině?) / Lze tedy vyřešit „propustkou“ na závěr, kdy každý žák / každá žákyně něco napíše. Pro hodnocení skupinové práce je vhodné, když vyučující hodinu uzavře krátkým shrnutím a zpětnou vazbou.
4. **Využití sociálních dovedností** – Učitel/ka pracuje v hodině s cíli věcnými (obsahovými/informačními) i s cíli v oblasti očekávaného sociálního chování (rozvojové/spíše dovednostní). Příklad věcného cíle: Žáci se naučí třídění otázek. Cíl v oblasti sociálních dovedností: Žáci si navzájem pokládají otevřené otázky. Další příklady sociálních cílů: Žáci se oslovují křestními jmény. Když spolu mluví, dívají se do očí. Žáci nechávají druhého domluvit. Žáci si podávají konstruktivní zpětnou vazbu atp. Metodické listy v tomto souboru jsou sestaveny tak, že obsahují většinou oba dva výše uvedené cíle, případně se zaměřují pouze na dovednosti.
5. **Reflexe skupinové činnosti** – Účinnost kooperativní výuky je také závislá na tom, zda a jak skupina popisuje vlastní činnost, jak činí rozhodnutí o dalších krocích (co ponechat, co změnit). Dále je reflexe důležitá k myšlení na metakognitivní úrovni. Tyto procesy patří k nejhodnotnějším projevům kvalitního učení, žáci si utvářejí kompetenci k učení. V krátkosti je reflexe způsobem, jak nechat žáky přemýšlet o tom, co proběhlo, a usadit tak nejen nové dovednosti, ale také rozvíjet dále jejich kompetence. Často dochází k hlavnímu uvědomění právě až při reflexi. Proto jsou všechny metodické listy navrženy včetně jednotlivých otázek pro reflexi. Tu si samozřejmě můžete jakkoli doplnit.

V zásadě pro skupinovou práci doporučujeme zejména rozdělení rolí nebo úkolů tak, aby se zapojili všichni žáci. Závěrečnou reflexi pak lze využít pro zjištění výsledků učení žáků.

Reflexe – proč a jak?

Většina aktivit v metodických listech probíhá ve struktuře instrukce, akce, reflexe. Tj. vyučující zadá práci, žáci/kyně ji provedou (zažijí) a následně reflektují. Reflexe je důležitou součástí aktivního učení z toho důvodu, že pokud reflexe v rámci učebního procesu neproběhne, k učení u jedince nemusí dojít – a pokud k učení dochází, nemusí být výsledek tak efektivní, jako kdyby bylo učení podrobeno reflexi (Valenta, 2006, s. 50). Jde o nástroj podpory učení, který napomáhá si uspořádat myšlenky a zasadit zkušenost získanou z učení do již existující struktury zkušeností (Moon et al., 2013, s. 67).

Jak již bylo řečeno, všechny metodické listy jsou navrženy včetně otázek k reflexi. Vyučující tedy může tyto otázky využít a postupně je žákům/yním pokládat nebo si jakkoliv reflexi doplnit. Důležité je vědět, co reflexi sledujeme, jestli nám jde o kontrolu dosažení cíle, nebo o otázky na proces, zobecnění zkušenosti atd. Je možné, že třída nebude zpočátku na otázky v reflexi reagovat příliš aktivně. V takovém případě je třeba zvážit, jestli má třída dostatečné dovednosti reflektovat. Pokud ne, je třeba dovednost trénovat a postupně se bude zlepšovat. Další možností malé odezvy na reflexi je nedostatečný pocit bezpečí ve třídě. V takovém případě doporučujeme pracovat na třídním klimatu a na vzájemné důvěře mezi žáky/němi a také mezi žáky/němi a vyučující/m.

Reflexe může mít mnoho podob. Po aktivitách jde ve většině případů o klasické otevřené otázky a diskuzi, kterou vede vyučující. Na závěr každé hodiny navrhujeme také závěrečnou řevzatpřereflexi, která může mít různé formy (volné psaní, propustka, gesto palcem atp.). Je čistě na vás, jak si závěrečnou reflexi upravíte. Proto níže shrneme některé možné techniky (Reitmayerová & Broumová, 2007):

- **Techniky podporující diskuzi:**

- **Diskuze za pomoci kouzelného předmětu** – jeden předmět je určen jako kouzelný. Hovořit může jen ten, kdo drží v ruce kouzelný předmět.
- **Kamínky** – každý z diskutujících dostane určitý počet kamínků či jiných předmětů. Ten, kdo odpoví na nějakou otázku, odevzdá kamínek do misky (hovořit může do doby, dokud kamínky nevyčerpá). Kamínky si mohou členové diskuze také vzájemně darovat, pokud chtějí, aby promluvil někdo konkrétní.

- **Jedno slovo** – každý se může na otázku vyjádřit pouze jedním slovem.
 - **Dvojice/skupiny** – skupina se rozdělí do dvojic či do menších skupin, v jejichž rámci odpovídají na položenou otázku. Skupiny pak mohou důležité momenty přednést.
 - **Rybničec** – utvoří se dva velké kruhy ze židlí, a to tak, aby vznikl jeden vnitřní a jeden vnější kruh. Skupina se rozdělí na dvě poloviny a na židle se posadí tak, aby na sebe vždy dvě osoby viděly. Poté spolu zodpovídají položenou otázku. Po uplynutí času se buď mluvčí vymění, nebo se vnější kruh posouvá ob jednu židli a zodpovídá opět tu stejnou, nebo novou otázku.
- **Techniky rychlého shrnutí**
 - **Škála** – žáci zvedají paži dle toho, jak s určitou odpovědí souhlasí – např. bude položena otázka *Jak hodnotíte spolupráci ve skupině?* Zadáno zároveň může být: Pokud se vám spolupracovalo bez problému, ruka bude maximálně zvednutá, pokud jste pozorovali výrazné problémy, ruka bude úplně dole, přičemž lze využít celý rozptyl škály.
 - **Škála v prostoru** – tato technika stojí na podobném principu jako škála za využití paže. V prostoru bude vytvořena pomyslná škála (případně nakreslená, vytvořená za pomoci lana apod.). Určí se, která strana představuje maximum a která minimum. Žáci si pak na škále stoupají podle svého vlastního úsudku.
 - **Barvy** – účastníci hodnotí svůj prožitek skrze barvy – barvy jsou buď v prostoru, nebo každý drží různé barevné kartičky.
 - **Palec** – každý vyjadřuje spokojenost skrze polohu palce (palec nahoru, dolů, ve vodorovné poloze).
 - **Počty prstů** – k prožitku z aktivity se žáci vyjadřují za pomoci prstů (10 prstů představuje maximum). Je vhodné, aby žáci ukázali své stanovisko se zavřenými očima a až poté oči otevřeli – je tím eliminován vliv skupiny.
 - **Gesto** – prožitek je možné zhodnotit na základě nějakého jednoho gesta, které pak může každý okomentovat.
 - **Kresebné a písemné techniky**
 - **Volné psaní** – účastníci píšou volně své pocity, reflektují aktivitu, zamýšlí se nad učebním potenciálem apod. Tyto volné myšlenky je následně vhodné nějak reflektovat či strukturovat.
 - **Otázka, odpověď** – učitel/ka položí otázky, na které žáci individuálně či ve skupinách odpovídají.
 - **Lepicí papírky** – žáci formulují odpovědi na lepicí papírky (vhodné je, aby byl pro jednu odpověď použit jen jeden papírek) a ty pak na určené místo nalepí. Odpovědi si pak mohou žáci samostatně číst – poté probíhá reflexe napsaného.
 - **Velký papír** – žáci na velký papír najednou či postupně píšou své odpovědi/emoce apod.
 - **Literární žánr** – žákům je určeno/nebo si sami volí, skrze jaký literární žánr budou reflektovat svůj prožitek. Např. reflektují akci jako horor, bajku, povídku, reportáž apod.
 - **Schody** – žáci do předkreslených schodů píšou, co v rámci akce hodnotí problematicky a co bylo naopak bez problému (nejnižší schod je nejproblematictější místo apod.). Stejně tak mohou fungovat např. balonky a kotvy – žáci zaznamenávají, co je táhlo nahoru a co je tížilo.
 - **Kresba** – žáci kreslí obrázek, který reflektuje prožitou akci. Kresba může být volná či strukturovaná.
 - **Cesta** – žáci zkusí zakreslit to, jak hodnotí a co si odnáší z prožitku skrze cestu.
 - **Fotografie** – žáci nakreslí fotografii nejdůležitějšího momentu z akce.
 - **Schéma** – žáci zkusí zakreslit prožitek do schématu. Je možné využít nějakých drobných předmětů (např. kamínků, korálku apod.), z nichž bude vytvořeno schéma na bílém papíře.
 - **Komiks** – žáci zakreslují prožitou akci do komiksových okének.
 - **Dramatizace**
 - **Krátká etuda** – žáci ve skupinách sehrají krátkou etudu, která reflektuje to, jak vybrané momenty žáci např. prožívali, jak probíhaly, co by se v nich mohlo odehrát jinak, jaké role se objevovaly, sehrání nejvýraznějšího momentu apod.
 - **Živé obrazy** – žáci skrze živý obraz vyjadřují prožitek z akce. Pro motivaci je možné zadat, aby vytvořili např. fotografii z akce, plakát, fotografii z novin, pohlednici někomu adresovanou apod.
 - **Gesto** – viz techniky rychlého shrnutí.
 - **Socha** – žáci skrze sochu vyjádří např. emoci z prožitého. Je možné tvořit také různá sousoší.
 - **Hlasové/pohybové vyjádření** – žáci za pomoci hlasu či pohybu vyjadřují emoce z prožitku.

Děkujeme vám za pečlivé pročtení úvodu metodických listů. Výše uvedené pokyny považujeme za klíčové pro správné používání listů. Nyní se můžete pustit s žáky/němi do realizace. Přejeme vám hodně štěstí. Budeme také moc rádi za vaši zpětnou vazbu, kterou můžete zasílat na seflova@ireas.cz.

Převzato a upraveno z: Jeřábková, M. (ed.). 2022. *Svět se tvoří v našich hlavách*, Metodické listy pro rozvoj demokratické kultury ve školách. ACADEMIA IREAS, o.p.s. Dostupné z: https://www.ireas.cz/wp-content/uploads/2023/01/metodicke-listy_SVE.pdf

Zdroje:

Čapek, R. (2015). *Moderní didaktika: Lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada.

Kasíková, H. (2011). *Odborný článek: Kooperativní učení: aby to fungovalo...* Národní pedagogický institut. Metodický portál RVP.CZ. Dostupné 12. srpna 2022 z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/13897/kooperativni-uceni-aby-to-fungovalo-.html>

Moon, J. A., Diviš, M., Kolář, J., Dočekal, V., Valenta, J., Kasíková, H., Horká, H., Rodriguezová, V., Brücknerová, K., & Dubec, M. (2013). *Krajinou zkušenostně reflektivního učení*. Brno: Masarykova univerzita.

Reitmayerová, E., & Broumová, V. (2007). *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele*. Praha: Portál.

Valenta, J. (2006). *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi*. Kladno: Aisis.

ZPŮSOBY APLIKACE

ETICKÉ VÝCHOVY

A PROSOCIÁLNÍHO

CHOVÁNÍ VE TŘÍDĚ

A VE ŠKOLE

SPOLUPRÁCE MEZI RODINOU A ŠKOLOU

JAKO NEDÍLNÁ SOUČÁST PROSOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ

Pro rozvoj prosociálního chování, tedy toho, které můžeme označit jako chování, které zlepšuje soužití s ostatními, je klíčové rodinné prostředí. Dalším prostředím je mateřská škola, která má možnosti poskytnout dětem předškolního věku příležitosti naučit se spolupráci, která je jedním z předpokladů prosociálního chování. Škola je následně prostředím, kde by měla být spolupráce rozvíjena a zároveň s ní i další prosociální kompetence. V rámci školy je možné aplikovat takové aktivity, které rozvíjí spolupráci nejen mezi žáky vzájemně, mezi žákem a učitelem, ale také v širším slova smyslu mezi školou a rodinou. Škola má v tomto ohledu velký potenciál stát se komunitním prostředím, které přispívá k rozvoji kompetencí souvisejících s pochopením, pomocí a péčí o blízké.

Prakticky lze v současnosti pro podporu výše zmíněných kompetencí využít aktivity a akce, které jsou nám známé a využíváme je, jako např. třídnické hodiny, ranní kruh, žákovský parlament, třídní schůzky, patronace, vrstevnické učení, vzájemné doučování, konzultace ve formě tripartity (učitel-rodice-žák) apod. Důležité je však, aby se tyto zmíněné akce a aktivity staly nedílnou součástí života třídy a školy a aby byly takto vnímány všemi aktéry edukačního procesu. Když zmiňujeme všechny aktéry, je třeba si představit současnou školu jako širokou síť vztahů, která nám v jejím prostředí vzniká a kterou by měla nabízenými aktivitami podporovat.

Při podpoře a rozvoji prosociálního chování žáků by měly být pro učitele hlavními spolupracovníky a partnery právě rodiče žáků. Pokud budou v prostředí domova podporovány snahy školy o rozvoj prosociálního chování žáků, bude efektivita školy v tomto snažení výrazně vyšší. V této souvislosti je tedy pro učitele důležité poznat své partnery v tomto snažení (poznat rodinu žáka) a vysvětlit jim význam těchto snah a spolupráce mezi školou a rodinou.

Spolupráce s rodiči žáků/žákyň

Spolupráce s rodiči by měla být rozvíjena od prvního dne vstupu žáka/žákyně do školy, resp. ještě dříve než žák/yně zasedne do lavice v 1. třídě. V tomto ohledu je vhodné, aby škola nabídla rodičům ještě před začátkem školního roku, kdy dítě nastupuje do školy, jeho rodičům seznamovací schůzku s prostředím školy, vizemi školy a pedagogickými pracovníky. Pro tento typ seznamovací akce může škola vybrat z různých forem. Ať už se jedná o typické třídní schůzky ve třídě, kam bude jejich dítě od září chodit. Můžeme však zvolit formu „exkurze“ po škole, kde nám jde především o seznámení se s prostředím školy. Vhodná je např. také zahradní slavnost, které se mohou zúčastnit spolu s rodiči i děti. Pro ilustraci jsme Vám jednu z možností, jak navázat spolupráci s rodiči žáků zpracovali do stejné struktury jako další lekce.

Téma lekce: Navázání spolupráce s rodiči žáků

Věková skupina: Rodiče budoucích žáků/žákyň 1. třídy

Rodiče budoucích žáků/žákyň 6. třídy

Časová náročnost: 45 minut

Cíle lekce:

- Rodiče si uvědomí hlavní cíle a smysl edukačního procesu
- Rodiče si uvědomí nutnost pravidelné spolupráce se školou/učitelem/učitelkou
- Rodiče přijmou za své podílet se na edukaci svých dětí
- Rodiče se seznámí se životem školy
- Učitelé zjistí představy rodičů o edukačním procesu
- Učitelé představí školu jako spolupracující prostředí
- Učitelé vysvětlí význam a výhody partnerského vztahu mezi rodinou a školou
- Podpora a rozvoj vzájemné důvěry

1. část - Evokace

Cílem je seznámit rodiče s tím, proč škola očekává jejich účast na edukačním procesu.

Název	Rodič jako nedílná součást života školy
Čas	20 minut
Pomůcky	ŠVP dané školy, pravidla hodnocení, pravidla třídy, harmonogram školního roku apod.
Popis činnosti	Úvodní seznámení s aktivitami školy, které podporují a rozvíjí komunikaci mezi rodinou a školou, a to z pohledu školy a třídního učitele. Na akci je vhodné pozvat výslovně oba rodiče. Uspořádání lavic ve třídě by mělo odpovídat neformálnímu přátelskému diskusnímu setkání, takže se doporučuje uspořádat lavice do diskusního kruhu, případně půlkruhu. Pokud bude výuce ve třídě přítomen asistent pedagoga, příp. se jedná o budoucí 1. třídu, je vhodné, aby se zúčastnil i vychovatel ze školní družiny. Tím zdůrazňujeme vzájemnou spolupráci a zájem o ni v rámci školy. Třídní učitel by si měl při příchodu do třídy s každým rodičem podat ruku a osobně ho uvítat. Po usazení všech rodičů a přítomných na místo by se měli představit i zbylí pedagogičtí pracovníci. Následně by si měl třídní učitel vzít slovo a seznámit rodiče s aktivitami třídy a školy, u kterých se předpokládá vzájemná spolupráce. Zdůrazněny by měly být způsoby komunikace (osobní, telefonické, on-line, nástěnky, zprávy v notýsku apod.). Dále by měl v tomto úvodu učitel vyjádřit potřebu poznat každého rodiče a chuť s ním spolupracovat.
Instrukce	Poproste rodiče o chvilku pozornosti a uveďte, že následně budou mít prostor se vyjádřit nejen k tomu, o čem budete v úvodu hovořit, ale i k tomu, jak si oni představují spolupráci mezi rodinou a školou a co od této spolupráce očekávají.
Reflexe	V tento moment je možno zařadit následující reflektivní otázku, a tím zjistit, zda rodiče pochopili a přijali myšlenku vzájemné spolupráce a komunikace. <i>Na jaký způsob komunikace jste byli zvyklí z předchozího stupně vzdělávání (MŠ, 1. stupeň ZŠ)? Je nějaký další způsob komunikace, který by vám vyhovoval, na který jsme možná zapomněli? Jsou nějaké další aktivity, na kterých byste se chtěli podílet?</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • Čas na tuto aktivitu bude třeba podřídit tomu, jak aktivně se rodiče zapojí do části reflexe. • Není cílem této akce přistoupit na všechny návrhy a představy rodičů. Pro minimalizaci budoucích komunikačních bariér je však důležité hned v počátku docházky dítěte do školy znát představy rodičů a u těch nerealizovatelných vysvětlit, proč je nebudeme využívat a vyzdvihnout funkčnost a výhody těch, které nabízíme.

2. část - Uvědomění významu

Cílem této části je, aby si rodiče uvědomili, že nás jejich názory zajímají, že jsou důležitými partnery při vzdělávání jejich dětí a že jsou jim „dveře“ do školy vždy otevřené.

Název	Očekávání rodičů
Čas	25 minut
Pomůcky	 Evaluační dotazník (Příloha), psací potřeby
Popis činnosti	Ve druhé části setkání by měli být, jak z jejího názvu vyplývá, aktivnější rodiče, kteří by měli dostat prostor vyjádřit se k očekáváním (příp. i obav), které od školy mají. Učitel a další pedagogičtí pracovníci by měli spíše podněcovat k diskusi a vést ji tak, aby prostor k vyjádření dostal každý rodič.
Instrukce	Budeme rádi, když se teď vyjádříte k očekáváním, která od školy a učitelů máte. V závěru vyplňte dotazník, který vám rozdáme, a který nám pomůže prohloubit a zefektivnit naši spolupráci do budoucna a nastavit pro obě strany vyhovující způsob komunikace a hlavně setkávání.
Otázky k reflexi	<i>Jak se Vám líbilo dnešní setkání? Jak často byste se chtěli v tomto formátu setkávat?</i>

Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • V případě, že se setkání zúčastní více pedagogických pracovníků, je možné si rozdělit role při diskuzi (jeden ji řídí, druhý pozoruje zapojení jednotlivých rodičů, jejich aktivity, způsob vyjadřování, verbální – neverbální komunikace apod.). • I v tomto případě je čas přibližný, protože opět záleží na tom, jak aktivní budou rodiče při vyjadřování svých očekávání. • I tady platí, že není cílem této akce přistoupit na všechny návrhy a představy rodičů. Pro minimalizaci budoucích komunikačních bariér je však důležité hned v počátku docházky dítěte do školy znát představy rodičů a u těch nerealizovatelných vysvětlit, proč je nebudeme využívat a vyzdvihnout funkčnost a výhody těch, které nabízíme. • Dotazník v příloze je pouze orientační a je možno si ho upravit dle možností a potřeb konkrétní školy. Ale je vhodné ho rodičům dát vyplnit, protože v nich posílíme pocit, že se mohou konkrétně vyjádřit ke způsobu komunikace a spolupráce.
-----------------	---

3. část - Reflexe

Jako okamžitá reflexe setkání poslouží otázky uvedené v druhé části, ale aby setkání naplnilo cíle, je třeba vyhodnotit evaluační dotazníky a s jeho výsledky seznámit všechny pedagogické pracovníky, kteří se třídou pracují a s rodiči se budou setkávat. Důležité je s výsledky seznámit i rodiče. S těmi je možno se v rámci setkání domluvit na tom, že pro ně bude zpracována výsledná zpráva, kde budou uvedeny výsledky evaluačního dotazníku, příp. může být dohodnuto další osobní setkání, kde budou rodiče s výsledky seznámeni.

Reflexe tohoto setkání je pro budoucí spolupráci nejdůležitější, protože by z ní měly vyplynout pro všechny spolupracující strany (rodiče, pedagogické pracovníky) funkční a srozumitelné způsoby komunikace a spolupráce, která je předpokladem pro partnerský vztah postavený na důvěře.

Konzultace - tripartita

V poslední době se setkáváme nejen s konzultacemi pro rodiče, kdy je několikrát ve školním roce vypsán termín pro individuální setkání mezi rodiči a učitelem, ale objevuje se také nabídka tzv. tripartity, tedy konzultace – setkání, kterého se zúčastní učitel – rodič/e – žák. Cílem těchto setkání je, že je rodič seznámen s pokroky svého dítěte a společně s ním a s učitelem hledají postup k naplnění společných cílů. Žák zde má zásadní roli, protože má možnost se ke svým pokrokům, příp. nezdarům vyjádřit. Pro učitele je tento způsob setkání velmi cenný také z pohledu pedagogické diagnostiky, kdy má možnost sledovat komunikaci mezi žákem a jeho rodičem. Má možnost dále korigovat reakce rodiče na případné neúspěchy žáka a vést diskuzi k hledání řešení.

Příloha – Dotazník pro rodiče

Komunikace a spolupráce mezi školou a rodinou žáka

Vyberte z následujících komunikačních platform ty, které byste preferovaly pro pravidelnou komunikaci se školou (je možno vybrat více možností).

- Třídní schůzky
- Konzultační hodiny
- Dny otevřených dveří
- Pravidelné on-line schůzky a konzultace
- Jiné:

Jakou formou chcete být informováni o aktivitách třídy a školy?

- Web školy
- E-mail
- Nástěnka ve vestibulu školy
- Jiné:

Ocenili byste přítomnost Vašich dětí na konzultačních hodinách?

- Ano
- Ne

Na dnešní úvodní schůzce jste se dozvěděli, jaké akce škola pořádá pro rodiče a žáky. Jaké Vás oslovili, a kterých se chcete zúčastnit?

Máte zájem podílet se na „životě“ školy?

- Ano
- Ne

Pokud jste odpověděli ANO, jak a na čem byste se rádi podíleli?

Pokud byste uvítali nějaké další akce, které by mohla škola pořádat pro rodiče a děti, budeme rádi, když je zde uvedete.

Děkujeme za vyplnění a těšíme se na pravidelnou spolupráci!

MOŽNOSTI APLIKACE TÉMAT ETICKÉ VÝCHOVY

A PROSOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ V RÁMCI ŠKOLY,

TŘÍDY A VZÁJEMNÉ INTERAKCE MEZI ŽÁKY

Ranní kruh

Ranní kruh je jednou z podob tzv. komunitního kruhu. Tato forma komunitního kruhu je známá především z mateřských škol, ale v poslední době je také častěji používána ve třídách 1. stupně ZŠ. Jak z názvu vyplývá, setkání v tomto kruhu probíhá na začátku vyučování, hned po příchodu žáků do školy a mělo by se postupně stát pravidelnou součástí vyučování (je na učiteli, zda se žáci v ranním kruhu setkají každé ráno nebo např. každé pondělí). Mezi hlavní cíle této formy je vedení žáků k vzájemnému sdílení zážitků, **naslouchání si a poznávání se** (Krejčová & Kargerová, 2003). Žáci mohou takto sdílet zážitky z předchozích dní, z rána apod. Mohou být seznámeni s plánovanými aktivitami, mohou se stát také spoluvůdci činností v daném dni či týdnu. Důležitou roli zde hraje učitel, který by měl vhodně kladenými otázkami diskuzi v kruhu moderovat a podněcovat k ní.

Třídnické hodiny

Třídnické hodiny nejsou určitě ničím novým, avšak jejich pojetí a využití na jednotlivých školách, stupních a učitelem se liší. V některých školách jsou pevně stanoveny v rozvrhu, někde záleží na učiteli, jak pravidelně a pro jaký cíl je využívá. Z pohledu témat etické výchovy, a především rozvoje prosociálního chování, v nich spatřujeme prostor, který jim můžeme věnovat. Dubec (2007) nabízí následující tematické celky, kterým by měly být věnovány:

- řešení provozních záležitostí (školní akce a příprava na ně, seznamování žáků s novými opatřeními, informace z žákovského parlamentu);
- seznamování a stmelování (v nově vzniklém kolektivu, s novým žákem, s ostatními učiteli);
- práce s pravidly a řešení aktuálních problémů třídy (společné stanování základních pravidel chování a jejich porušování; řešení aktuálních situací, do kterých se třída během roku dostane);
- práce se vztahy ve třídě;
- rozvoj specifických dovedností (spolupráce, tolerance, studijní dovednosti, seberegulace, mezilidské vztahy, odpovědnost);
- tvorbě vlastních projektů jednotlivých žáků v rámci školy i mimo ni (podpora žáků ve formulaci vlastních cílů a práci na vlastních projektech, příprava vystoupení pro školu, plnění zadání ze žákovského parlamentu, volba povolání, plánování společných činností – třídní výlet, oslava apod.);
- specifická prevence (šikany, závislosti);
- pedagogická diagnostika (vztahů, klimatu třídy, diagnostika vlastního pokroku, vnímání školy).

Třídnické hodiny je určitě vhodné zařadit do rozvrhu jak na 1. stupni, tak i na 2. stupni ZŠ. Samozřejmě je potřeba přizpůsobit použité metody věku žáků a činnostem, kterým se v nich budou věnovat. Pro více informací, jak vést třídnické hodiny, doporučujeme Metodiku vedení třídnické hodiny od M. Fialové (2017), která je dostupná na webových stránkách inkluzivní školy: https://cloud.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/metodika_vedeni_tridnickych_hodin_1.pdf.

Žákovský parlament

Jednou z činností, které se můžeme věnovat v třídnických hodinách, je pracovat s informacemi z žákovského parlamentu, jak bylo výše uvedeno. *Co je tedy žákovský parlament¹ a jaký je jeho význam?*

Hlavním cílem žákovského parlamentu je vtáhnout žáky do rozhodování o školním životě. Avšak není to jediný cíl, podílet se na životě školy, ale mít přímo spoluzodpovědnost za dění na škole. Žákovský parlament vede k úzké spolupráci mezi hlavními aktéry edukačního procesu, a to mezi žáky a učiteli, včetně vedení školy. Je efektivním nástrojem demokratizace školního prostředí a rozvíjí občanské a osobnostní dovednosti žáků. Díky žákovskému parlamentu mají žáci možnost prakticky se seznámit s principy demokracie a aplikovat je. I v tomto případě doporučujeme metodiku, kterou vypracovalo Centrum pro demokratické učení (2012), která je rozdělena do tří částí. První část je věnována tomu, jak začít s žákovským parlamentem, tak aby se nestal pouze formálním nástrojem a naplňoval zmíněné cíle. Druhá část je věnována tomu, jak vybrat zástupce tříd do žákovského parlamentu a třetí část tomu, jak vést zasedání parlamentu: <https://cedu.cz/jak-zalozit-zakovsky-parlament>. Z hlediska funkčnosti žákovského parlamentu je také důležitá role a výběr koordinátora žákovského parlamentu, což je vždy někdo z řad učitelů.

1 Můžeme se setkat i s termínem školní parlament. Vzhledem k cílům a významu, který má, se jedná o nástroj totožný.

Patronace

Především při příchodu nového žáka do třídy je možno využít tzv. patrona. Patroni jsou žáci, kteří jsou vybráni, aby provázeli v období adaptace nového spolužáka pro něj novým prostředím. Tato praxe se doporučuje jako vhodná např. při adaptaci žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ), což je v současnosti situace obvyklá a řeší ji většina třídních učitelů, a to jak na základních školách, tak i na středních školách.

Prvním důležitým krokem je výběr patrona, resp. patronů. Mělo by se jednat o žáky komunikativní, zodpovědné a přátelské. Důležité je, aby bylo patronství dobrovolné.

Cílem patronství je, aby se nově příchozí žák zapojil do kolektivu a nebyl z něj vyloučen třeba kvůli jazykové bariéře. Jednou z výhod patronace je možnost využít neformální komunikace, ke které dochází mezi vrstevníky.

V zahraničí je patronace velmi často využívanou formou při příchodu nového spolužáka do třídy. V této souvislosti se setkáváme s různými názvy: peer (vrstevník) tutoring, Buddy (kámoš) program.

Téma lekce: Příchod nového spolužáka, výběr patronů

Věková skupina: 8–15 let (žáci vyšších tříd 1. stupně a 2. stupně ZŠ)

Časová náročnost: 45 minut

Cíle lekce:

- Žáci získají informaci o příchodu nového spolužáka do třídy
- Žáci si uvědomí nelehkou situaci někoho, kdo přichází do nového prostředí
- Žáci si uvědomí, že se mohou také někdy dostat do situace, kdy budou potřebovat, aby jim někdo pomohl se adaptovat na nové prostředí
- Žáci jsou schopni cítit se do pozice, ve které bude nový spolužák
- Žáci jsou připraveni na příchod nového spolužáka
- Učitel přiblíží žákům složitost situace z pohledu nového spolužáka
- Učitel zjistí, jak žáci reagují na příchod nového spolužáka
- Učitel vybere patrona/patrony pro nového spolužáka
- Podpora vztahů ve třídě

1. část - Evokace

Cílem je zjistit, zda jsou žáci schopni pochopit situaci, do které se jejich nový spolužák dostal tím, že přichází do nového - neznámého prostředí.

Název	Neznámé prostředí
Čas	15 minut
Pomůcky	Papír, psací potřeby
Popis činnosti	Diskuze o tom, zda se žáci dostali někdy do prostředí, které neznali. Nejprve se učitel zeptá celé třídy na takovou situaci. Pokud se nikdo nepřihlásí o slovo, tak může učitel sám navodit situaci vyprávěním ze svého života, ze svých zkušeností, dává důraz na své pocity, které si z této situace vzpomíná. Následně pracují žáci ve dvojicích, kdy se mají vzájemně informovat o tom, jaké měli obavy, příp. jaké by měli obavy, kdyby před nimi byl příchod do pro ně neznámého prostředí.
Instrukce	Povídejte si ve dvojici o tom, jaké to bylo, když jste se někde ocitli noví? Na toto povídání budete mít 5 minut. Zapište si nebo si zapamatujte, jak situaci prožíval Váš spolužák.
Reflexe	V rámci reflexe vypráví žáci, co prožíval jejich spolužák ze dvojice. <i>Jak se cítil Tvůj spolužák?</i> <i>Co mu pomohlo?</i> <i>Čeho se obával?</i>

Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> Čím jsou žáci déle ve škole, tím se více dá pracovat s tím, že již jsou ve třídě ti, kteří byli v situace nově příchozího žáka, a tudíž je možné se k těmto situacím vracet a ptát se na jejich pocity a zkušenosti s tím, co jim pomohlo, co jim naopak nebylo příjemné, s čím se hůře vyrovnávali, kdo jim třeba pomohl a jak apod. S mladšími žáky (8-9 let) a v menším počtu žáků ve třídě se nemusí přejít do skupinové práce, ale může se zůstat v komunitním kruhu.
-----------------	---

2. část - Uvědomění významu

Cílem této části je, aby si žáci uvědomili, že to, jak se budou chovat k novému spolužákovi, mu pomůže lépe a rychleji se začlenit do nového prostředí a získat nové kamarády, kteří mu v pro něj nelehké situaci pomůžou.

Název	Nový spolužák a jeho příchod
Čas	20 minut
Pomůcky	Papír, psací potřeby
Popis činnosti	Učitel nejprve informuje žáky o tom, že do třídy přijde nový žák. Měl by jim sdělit základní informace, např. jméno, odkud přichází, pokud je to žák cizinec, žák s OMJ, tak odkud pochází (můžete ukázat na mapě), jaký je jeho rodný jazyk, jak se čte jeho jméno. Dále učitel žáky vyzve k tomu, aby se zamysleli nad tím, jak by mohli připravit třídu na jeho příchod, co by mohli udělat pro to, aby se ve třídě od prvních dní cítil dobře. Žáci opět mohou pracovat chvíli ve dvojicích a zapisovat si nápady, které následně představí jeden z dvojice.
Instrukce	Zvažte ve dvojici, jak byste konkrétně mohli novému spolužákovi ulehčit jeho příchod do naší třídy a školy.
Otázky k reflexi	<i>Co můžeme jako třída a jako jednotlivci udělat proto, abychom co nejméně ulehčili novému spolužákovi příchod do naší třídy?</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> Výsledkem této části může být třeba to, že z diskuze vyplyne, že třída v rámci hodin výtvarné výchovy nakreslí plánek školy, uvítací plakát. Žáci se mohou domluvit, že pomocí překladáče přeloží třídní pravidla, pokud se jedná o žáka s OMJ. Žáci se naučí pozdravit nového spolužáka v jeho rodném jazyce.

3. část - Reflexe

Cílem reflexe je zjistit, zda si žáci/žákyně uvědomili/y, že nový spolužák je v situaci, kterou mu mohou svým přístupem ulehčit. Dále by mělo být výsledkem reflexe to, že bude vybrán, resp. budou vybráni konkrétní patroni pro nově příchozího žáka/příchozí žákyně.

Název	Výběr patrona/patronů
Čas	10 minut
Pomůcky	Bez pomůcek
Popis činnosti	V rámci reflexe, která by měla probíhat formou diskuze v rámci celé třídy (vhodné je zvolit formu komunitního kruhu, např. na koberci ve třídě), jsou pojmenovány a shrnuty situace, ve kterých bude nový spolužák potřebovat podporu. V závěru, a to na základě odpovědí na reflektivní otázky (níže), vybere učitel jednoho nebo více patronů/patronek pro nového spolužáka/spolužačku.
Instrukce	Teď dáme tedy hlavy dohromady a společně si shrneme, s čím vším bude potřeba pomoci a co všechno musíme připravit pro to, aby se nový spolužák s námi cítil dobře. A zkusíme se společně také domluvit na tom, kdo z nás mu může v konkrétních činnostech pomoci.

<p>Otázky k reflexi</p>	<p><i>Kdo byste chtěl novému spolužákovi pomoci v prvních týdnech po příchodu do školy orientovat se v naší škole?</i> <i>Kdo z Vás by mu chtěl ukázat, jak to u nás funguje?</i> <i>Kdo si najde čas a provede nového spolužáka naší školou?</i> (Otázek k reflexi může být více, záleží na konkrétním prostředí školy a činnostech, které uváděli/y žáci/žákyně v předchozích částech lekce.)</p>
<p>Poznámky</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Je dobré, aby se už v této situaci učitel/ka vyjadřoval o novém spolužákovi jmenovitě (pokud samozřejmě již učitel/ka zná jeho křestní jméno). • Pokud se v závěru lekce ukáže, že je více žáků/žákyně, kteří by se chtěli stát patronem nového žáka/žákyně, tak je vhodné se s nimi domluvit, že je více situací, ve kterých bude třeba mu/jí pomoci, a tudíž je možné vybrat více patronů/patronek (vhodní jsou dva) a domluvit se konkrétně na tom, s čím mu kdo bude pomáhat (např. jeden s ním/ní může sedět v lavici při výuce a pomáhat přímo při výuce – tady je třeba, aby učitel zvážil, zda se hlásí žák/žákyně, který/á tím nebude příliš vyrušován od vlastního učení; druhý/á mu může pomoci s orientací po škole apod.). Nejlepší je, když to, s čím vším bude potřeba novému spolužákovi/spolužačce pomoci, vyplýne z předchozích částí lekce. • Je také možné v rámci reflektivní diskuze vyzvat žáky, aby se zamysleli nad tím, kdo by ze třídy mohl být ten, který novému spolužákovi pomůže (je možné u žáků starších a v kolektivu, kde se již žáci dobře znají). • Finální výběr patrona/patronů je vždy na učiteli, který by měl zvážít, zda je žák dostatečně komunikativní a spolehlivý a nebude tato aktivita překážkou při jeho činnostech ve výuce. Dále by měl učitel zvážít, kteří žáci uváděli činnosti, při kterých opravdu bude nový spolužák potřebovat pomoci, tedy ti, kteří jsou schopni se vcítit do potřeb nově příchozího spolužáka (může to být někdo, kdo má stejnou zkušenost; u žáků s OMJ, žák, který mluví rodným jazykem nově příchozího spolužáka). • Tuto lekci je možné zařadit v rámci třídnické hodiny. • S vybranými patrony je potřeba průběžně komunikovat, podporovat je a reflektovat s nimi průběh patronace. Individuálně je podrobně seznámit s konkrétními situacemi, ve kterých bude jejich spolužák potřebovat jejich pomoc.

LIDSKÁ PRÁVA,

SVOBODA

— JAK JE ROZVÍJET A CHRÁNIT

OCHRANA LIDSKÝCH PRÁV A SVOBODY

Lidská práva a svoboda člověka jsou, jak se bohužel ukazuje i v poslední době, velmi aktuální témata. Nemůžeme aktuální celospolečenské a celosvětové problémy, ať již související s válečnými konflikty nebo epidemiologickou situací, případně klimatickými podmínkami atd., ve škole přehlížet. Naopak je třeba o nich mluvit s žáky a nepopírat to, že se jich týkají a že i oni je mohou svým buď již aktuálním nebo budoucím chováním ovlivnit.

Současná doba nám nabízí mnoho reálných příběhů, které můžeme v rámci hodin, které chceme věnovat etické výchově a rozvoji sociálního chování, využít. Záměrně jsme tedy pro lekce u tématu „Lidská práva, svoboda – jak je rozvíjet a chránit“ vybrali práci s příběhem a čerpali i z toho, jaké informace byly publikovány v poslední době, tak aby bylo téma aktuální, a tak aby reflektovalo ta témata, na která mohou žáci sami narazit v mediálním prostředí.

Považujeme za důležité zároveň zdůraznit, že by měl být učitel vnímavý a pozorný k tomu, o čem se žáci baví, zeptat se jich, zda je třeba nějaký článek v novinách, nějaký příběh, který četli, zaujal a požádat je, aby s ním seznámili celou třídu a pracovali s ním podle podobné struktury, kterou nabízíme v jedné z následujících lekcí. Pro motivaci žáků hlouběji se tématem zabývat, je vždy nejlepší, aby iniciativa vycházela od nich. Proto se nám také nabízí možnost přímo využívat situace, které jsou blízké žákům, a to z prostředí školy. Téma lidských práv a morálního úsudku lze tedy žákům zprostředkovat v rámci situací především z tohoto prostředí. Mimo to by měl učitel takto koncipované lekce využít nejen k pedagogické diagnostice vztahů ve třídě, ale také k rozvoji pozitivních vztahů ve třídě, a tedy podpoře rozvoje pozitivního klimatu školní třídy.

Téma lekce: Práva dětí

Věková skupina: 8–15 let (žáci 4.–5. tříd 1. stupně a žáci 2. stupně)

Časová náročnost: 45 minut

Cíle lekce:

- Žáci se seznámí s dokumentem Úmluva o právech dítěte
- Žáci se seznámí s vlastními právy
- Žáci identifikují situace, kdy dochází k porušování práv dítěte a k nemorálnímu chování
- Žáci se zamyslí nad porušování lidských práv v každodenním životě
- Žáci se zamyslí nad vztahy ve třídě
- Žáci jsou vedeni k tomu, aby navrhli řešení v konkrétních situacích, kdy dochází k porušování lidských práv
- Žáci se seznámí s možnostmi, jak se mohou domáhat svých práv, když jsou ohrožovány a porušovány
- Učitel má možnost identifikovat situace, které se žákům staly nebo jim byli přítomni, a byly v rozporu s pravidly třídy žáků z kolektivu třídy
- Rozvoj pozitivních vztahů ve třídě

1. část – Evokace

Cílem je, aby se žáci cítili během této části bezpečně a vnímali, že jejich názor je důležitý.

Název	Třída je bezpečné místo pro každý názor
Čas	10 minut
Pomůcky	Dva papíry, jeden s nápisem ANO, jeden s nápisem NE
Popis činnosti	Učitel přečte žákům dvě situace, které obsahují pracovní listy, se kterými se bude pracovat ve 2. části lekce a vyzve žáky, aby se vyjádřili k tomu, za jak závažné je považují tím, že vyjádří svůj názor rozestavením v prostoru mezi oběma nápisy, kde na opačných koncích třídy jsou umístěny papíry s nápisem ANO a NE Pracovní listy jsou odlišné pro žáky 1. a 2. stupně. V případě 1. stupně doporučujeme vybrat třeba situace č. 2 a 7. V případě 2. stupně to mohou být např. situace č. 4 a 6.
Instrukce	Na jedné straně třídy je cedule s nápisem ANO a na druhé straně třídy je cedule s nápisem NE. Podle toho, jak hodně vnímáte následující situace za nepříjemné a ponižující, stoupněte si dál či blíž k cedulím s ANO, resp. NE.

Reflexe	V rámci reflexe se zeptáme žáků, zda by chtěli vyjádřit slovně svůj postoj. Nikoho nenutíme k odpovědi, odpovídají pouze ti, co mají zájem se verbálně vyjádřit.
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • Pokud by se někdo z žáků začal vyjadřovat, že takovou situaci zažil, necháme ho domluvit a uzavřeme aktivitu s tím, že cílem této lekce je se o právě o takovém chování bavit a hledat řešení, jak se má člověk v takových situacích zachovat. • Důležité je poděkovat žákům za vyjádření jejich názoru.

2. část - Uvědomění významu

V této části je naplňováno hned několik cílů, a to, že se žáci seznámí s Úmluvou o právech dítěte, takže se svými právy. Dále je cílem identifikovat tato práva a jejich porušení v rámci konkrétní situace. V závěru žáci hledají řešení, která by předcházela porušování těchto práv.

Název	Jak předcházet situacím, kdy jsou porušována něčí práva
Čas	25 minut
Pomůcky	<p>📄 Pracovní list do skupiny (skupina po 4 - 5 žácích) (Příloha 1, 2)</p> <p>Úmluva o právech dítěte do skupiny (http://www.crdm.cz/download/umluva.pdf)</p> <p>Arch balícího nebo flipchartového papíru (jeden do skupiny)</p>
Popis činnosti	<p>a) Práce ve skupině: žáci se rozdělí do skupin. Každá skupina dostane pracovní list se skutečnými situacemi a výtisk Úmluvy o právech dítěte.</p> <p>Nejprve si žáci přečtou události uvedené v pracovním listě a formou brainstormingu sepíší dojmy, které v nich události vyvolaly. Následně si každá skupina vybere jednu událost a vyhledá, která práva mohla být porušena. Graficky pomocí myšlenkové mapy znázorní, co by se příště mělo stát, aby k události nedošlo, kdo by se na tom měl podílet a co by se pro to mělo udělat.</p> <p>b) Společná prezentace řešení.</p>
Instrukce	<p>a) Vyberte si jednoho spolužáka ze skupinky, který přečte události, které jsou zaznamenány v pracovním listě. Následně si formou brainstormingu sepište Vaše dojmy, které ve Vás události vyvolaly. Dbejte na to, že každý ve skupince dostane prostor k tomu své dojmy a názory sdělit. Vyberte si jednoho z Vás, kdo bude tyto dojmy zapisovat. Jakmile každý z Vás vyjádří své dojmy z událostí, vyberte si jednu událost a za pomoci Úmluvy, kterou máte v každé skupince k dispozici, najděte, jaká práva byla narušena. Potom si rozložte arch papíru, na který graficky zapracujete pomocí myšlenkové mapy, jak by se dalo Vámi vybrané události předejít, kdo by měl, jak zasáhnout, aby k ní nedošlo, případně, co by se mělo stát, aby k ní nedošlo.</p> <p>b) Pojdme si společně shrnout nápady, které mohou podle Vás vést k tomu, aby nedocházelo k událostem, které jste si vybrali. Vyberte si mluvčího Vaší skupiny, který nás seznámí s řešeními, na které jste přišli (ukáže nám Vaší myšlenkovou mapu).</p>
Otázky k reflexi	<p><i>Jaká se Vám pracovalo ve skupině?</i></p> <p><i>Jak jste si rozdělili ve skupině vybrali mluvčího a zapisovatele?</i></p> <p><i>Proč jste si vybrali právě tuto událost?</i></p> <p><i>Jak jste se na výběru domluvili?</i></p>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • V případě žáků 1. stupně si můžeme nejprve promítnout ilustrovanou úmluvu o právech dítěte: http://www.pravonadetstvi.cz/tvoje-prava/umluva-o-pravech-ditete-1/prava-deti/ilustrovana-umluva-o-pravech-ditete/. • Po vytvoření skupinek seznamte žáky s formou diskuze, která je vhodná proto, aby se dostal ke slovu každý ze skupiny (je možné třeba zvolit formu kamínků – viz úvodní část metodických listů). • V případě žáků 1. stupně a žáků, kteří nejsou zvyklí pracovat s myšlenkovou mapou, nepožadujeme vytvoření myšlenkové mapy a žáci mají v této fázi za úkol navrhnout řešení, která by vedla k tomu, aby k takové situaci nedošlo. • V této části, kdy žáci pracují poměrně dlouho sami ve skupině, je vhodné, aby učitel procházel třídu a monitoroval, zda se zapojují všichni žáci a mají dostatečný prostor k tomu se vyjádřit. Pokud zjistí, že tomu tak není, tak je třeba v tomto smyslu ve skupince intervenovat a upozornit na dodržování pravidel diskuze ve skupině.

3. část - Reflexe

Cílem je dát žákům prostor, aby se mohli vyjádřit k situacím, které je napadají, kdy jsou podle nich porušována lidská práva.

Název	Já si myslím, že v tomto případě jsou porušována lidská práva...
Čas	10 minut
Pomůcky	Papír a psací potřeby
Popis činnosti	Žáci se vrátí do svých lavic a jsou vyzváni k tomu, aby napsali nebo výtvarně ztvárnili událost, ve které si myslí, že byla třeba jim nebo někomu jinému porušována práva.
Instrukce	Vraťte se do svých lavic a na připravený papír popište událost, při které bylo podle Vás někomu - Vám, Vašemu spolužákovi nebo někomu o kom jste třeba slyšeli porušována práva. Jakmile práci ukončíte, papír nepodepisujte, ale poprosím Vás o jeho odevzdání.
Otázky k reflexi	<i>Co jste se dnes nového dozvěděli?</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • Je třeba, aby si učitel/ka podrobně pročetli události, které sepsali, příp. nakreslili žáci a uvážili, zda je vhodné se k nim vrátit. • V rámci této lekce můžete zvolit i další možnosti a upravit si ji: <ul style="list-style-type: none"> a) do pracovního listu můžete doplnit situace, o kterých s žáky chcete mluvit, či takové, které sami považujete za důležité k diskuzi; b) žáci mohou ze seznamu vybrat ty události, které by se mohly stát u nás, promýšlet jejich možná řešení a diskutovat o tom, jak se v takových situacích může poškozená osoba domáhat svých práv; c) seznam skutečných událostí mohou vytvořit samotní žáci. Aby mohly být jejich případné skutečnosti či reálné příběhy anonymní, můžete je týden před touto hodinou požádat, aby na lístečky napsali nepříjemné situace, které se jim ve škole staly (příp. o kterých by si chtěli povídat s ostatními či se kterými si oni sami nedokázali poradit).

Příloha 1 – Pracovní list (žáci 2. stupně ZŠ)

Skutečné události, které se staly ve školách v různých zemích světa

1. Chlapci se posmívali děvčatům a obtěžovali je.
2. Spolužáci se delší dobu posmívali jednomu chlapci silnější postavy.
3. Žáci neustále pokřikovali v hodinách jednoho učitele a podstatně tím narušovali průběh vyučování.
4. Učitel nazýval své žáky blbci a zesměšňoval ty, kteří měli potíže s učením.
5. V případech, kdy docházelo ke konfliktům mezi žáky a učiteli, ředitel školy vždy podporoval dospělé.
6. Jednomu 8letému žákovi učitel zalepil lepicí páskou ústa, protože v hodině mluvil bez dovolení.
7. Velká část třídy nepřišla v den jejich církevního svátku do školy a z písemného testu, který učitel v tento den žákům zadal, dostala nedostatečnou.
8. Učitel dějepisu žákům vyšších ročníků tvrdil, že holocaust neexistoval.
9. Řediteli se nelíbilo, že si chlapci stahovali vlasy gumičkami, a jednomu z nich copánek ustříhl.
10. Mladé muslimky si odmítaly při vyučování sundat z hlavy šátek, byly proto vyloučeny ze školy.
11. Žák informoval vedení školy o tom, že někteří žáci ve škole prodávají marihuanu. O přestávce ho část spolužáků surově napadla.
12. Na školním parkovišti bylo auto jednoho učitele postříkáno graffiti.
13. Mladší žáci byli vydírání staršími, např. jim museli odevzdávat peníze.
14. Ředitel se obával potrestat žáky, kteří během vyučování napadli svého učitele.
15. Žáci se posmívali spolužačce za to, že je tlustá.

Příloha 2 – Pracovní list (žáci 4.–5. třída ZŠ)

Skutečné události, které se staly ve školách v různých zemích světa

1. Žáci neustále pokřikovali v hodinách jednoho učitele a narušovali tím průběh vyučování.
2. Učitel nazýval své žáky blbci a zesměšňoval ty, kteří měli potíže s učením.
3. Rodiče omluvili žáky ze školního vyučování, protože museli pomáhat sklízet úrodu obilí.
4. Spolužáci napadli žáka o přestávce na záchodech a on se bál vrátit do třídy, takže zameškal celou vyučovací hodinu.
5. Spolužák o přestávce ukradl svačinu jednomu žákovi.
6. Mladší žáci byli vydíráni staršími, např. jim museli odevzdávat peníze.
7. Dívky se posmívali jedné spolužačce, protože měla krátké vlasy.
8. Žáci se posmívali spolužačce za to, že je tlustá.
9. Spolužáci nadávali spolužákovi za to, že je šprt.
10. Žáci nazvali lhářem spolužáka, který jim tvrdil, že neslaví Vánoce.

Koláž - svoboda

Téma lekce: Svoboda

Věková skupina: 7-15 let (2.-9. třída ZŠ)

Časová náročnost: 45 minut

Cíle lekce:

- Žáci chápou význam slova svoboda, a to v nejširším významu.
- Žáci se učí argumentovat a obhájit si svůj názor.
- Žáci jsou seznámeni s výtvarnou technikou koláže.
- Žáci vytvoří vlastní koláž.

1. část - Evokace

Cílem této části je vysvětlit, co je koláž.

Název	Koláž
Čas	5 minut
Pomůcky	Ukázky různých koláží (možno promítnout na interaktivní tabuli, ukázat v knížkách)
Popis činnosti	Učitel seznámí žáky s technikou koláže.
Instrukce	Dnes budeme vytvářet koláž, což je zajímavá výtvarná technika. Koláž je možno vytvořit mnoha způsoby a za použití různých materiálů, proto Vám teď ukážu, co všechno je možné využít k její tvorbě.
Reflexe	<i>Byli jste na nějaké výstavě, kde jste viděli koláž? Která z koláží, které jsme si ukázali, se Vám líbila a proč?</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none">• Lekci je možné zařadit do hodin VV a provázat s informacemi o výtvarných umělcích, kteří se koláží zabývali.

2. část - Uvědomění významu

Žáci vytváří vlastní koláž, jejímž ústředním tématem je SVOBODA.

Název	Koláž - co mě napadne, když se řekne SVOBODA
Čas	20 minut
Pomůcky	Bílé čtvrtky, lepidlo, nůžky Staré časopisy a noviny
Popis činnosti	Každý žák pracuje samostatně a vytváří vlastní koláž.
Instrukce	Vzhledem k tomu, že již víte, co je koláž, tak se můžete každý pustit do vytváření vlastní koláže. Jejím ústředním tématem je SVOBODA. K dispozici máte časopisy a noviny, ze kterých můžete vystřihovat slova, slovní spojení, příp. obrázky, motivy, které si myslíte, že s tímto slovem souvisí. Pracujte každý samostatně, o to budou výsledné koláže zajímavější. Vybírejte však taková, u kterých dokážete vysvětlit spojitost s ústředním tématem SVOBODA.
Otázky k reflexi	<i>Jak se Vám pracovalo? Jste spokojeni se svým výtvozem?</i>

Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • S mladšími žáky je možné ještě před začátkem tvorby koláže zařadit krátký brainstorming, co Vás napadá, když se řekne slovo svoboda. • Žáci si mohou sami z domova přinést staré časopisy a noviny. • U mladších žáků doporučujeme v průběhu samostatné činnosti mezi žáky procházet a průběžně si ověřovat, zda žáci pochopili zadání.
-----------------	---

3. část - Reflexe

Cílem je zjistit, zda žáci nevybírali slova, slovní spojení, příp. obrázky do koláže náhodně, a zda si dokážou obhájit, kde vnímají souvislost se slovem SVOBODA.

Název	Co je svoboda? Jaký má pro mě význam tohoto slova?
Čas	20 minut
Pomůcky	 Hotové koláže
Popis činnosti	Každý žák ukáže svoji koláž a vysvětlí, proč vybral slova, slovní spojení a příp. obrázky a motivy, které mají souvislost se SVOBODOU. Pokud to prostředí třídy dovoluje, je lepší pro tuto část sedět v komunitním kruhu, do kterého žáci nejprve dají všechny koláže, pak se celá třída projde kolem vystavených koláží a prohlédne si je (2 minuty). Žák, který prezentuje svoji koláž si ji z kruhu vždy vezme, ukáže ji tak, aby ji všichni viděli a potom o ní mluví. Na závěr této části učitel shrne to, co zaznělo a tedy to, jak třída vnímá SVOBODU.
Instrukce	Pojďme si teď vzájemně sdělit, na základě Vašich povedených koláží, s čím jste si SVOBODU propojili. Každý ze třídy dostane prostor ukázat co vytvořil a říct, proč se rozhodl spojit slovo SVOBODA s tím, co na koláž přidal. (Instrukce je třeba upravit podle toho, zda budou žáci v lavici nebo komunitním kruhu, a zda bude učitel ten, kdo se bude ptát).
Otázky k reflexi	<p><i>Bylo těžké obhájit si svůj názor na slovo SVOBODA?</i></p> <p><i>Co se Vám na kolážích spolužáků líbilo?</i></p> <p><i>Máte nějaký další nápad na koláž?</i></p>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • Může se stát, že budou mít žáci problém o svých kolážích začít mluvit. V tomto případě může začít učitel od dobrovolníků a příp. si také může vybrat náhodně jedno slovo z koláže a zeptat se na něj. Takto nedojde k časovému tlaku a bude částečně kontrolováno, že žáci nebudou po sobě opakovat stejné argumenty. • Lekce je určena pro žáky jak 1. tak i 2. stupně, což znamená, že musíte určitě uzpůsobit zadání a otázky k reflexi věku a schopnostem dětí. • Lekce je primárně určena pro hodiny VV, ale je možné ji využít i v hodinách občanské výchovy, prvouky, vlastivědy a dějepisu, a to tehdy, kdy se dostáváme k tématu SVOBODY. • Je možné vybrat i jiné ústřední slovo, např. PRÁVA. • Kolážemi je možné vystavit a vyzdobit jimi třídu. • Je možné koláže vytvářet i ve skupinkách, což je vhodné především ve vyšších třídách. Pak je třeba se v reflexi vrátit ke zhodnocení skupinové práce a obhájení si vlastního názoru v rámci skupiny. • V příloze je ukázka koláže žáka 6. třídy.

Příloha - Ukázka koláže na téma SVOBODA

Téma lekce: Svoboda, domov a jak pomoci lidem, kteří o něj přijdou

Věková skupina: 11–15 let (žáci 2. stupně ZŠ; příp. i žáci SŠ)

Časová náročnost: 45 minut

Cíle lekce:

- Žáci se seznámí s příběhem vrstevníka, který přišel o domov
- Žáci si uvědomí konkrétní dopady ztráty svobody a domova
- Žáci se zamyslí nad možnostmi pomoci lidem, kteří přišli o svobodu a domov
- Žáci si uvědomí dopady aktuálních válečných konfliktů

1. část - Evokace

Na základě reálného příběhu sedmnáctiletého chlapce si žáci představí dopady ztráty domova související s válečným konfliktem a ztrátou svobody.

Název	Vlastnoručně psaný příběh sedmnáctiletého Mykyty
Čas	10 minut
Pomůcky	 Pracovní list (příloha) pro každého žáka Mapa Evropy
Popis činnosti	Každý žák dostane vytištěný pracovní list, který si přečte.
Instrukce	Každý si sám potichu a pozorně přečte příběh sedmnáctiletého Mykyty, který máte na vytištěném pracovní listě.
Reflexe	<i>Víte, kde je Donbas a další města, která byla v příběhu Mykytou zmiňovaná? Kvůli jakým konfliktům musel Mykyta v průběhu svého života opakovaně opustit svůj domov? Proč musel Mykyta studovat dvě školy najednou?</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none">• Pro upřesnění toho, kde je Donbas a další města, použijte mapu Evropy.• Před lekcí si přečte podrobně příběh Mykyty a případně prostudujte bližší informace o konfliktech, které s příběhem souvisejí.

2. část - Uvědomění významu

Cílem této části je uvědomění si, jak cenná je pro člověka svoboda a jak souvisí s právem na domov. Žáci by si měli uvědomit, že si musí vážit toho, že žijí ve svobodné demokratické zemi, a že i oni mají vliv na to, že svobodnou zůstane.

Název	Jak spolu souvisí domov a svoboda?
Čas	25 minut
Pomůcky	Papír, psací potřeby Archy balicího papíru nebo flipchartové papíry

Popis činnosti	<p>a) Žáci se nejprve ve dvojicích vrátí k příběhu Mykyty a zamyslí se nad tím, o co přišel tím, že je jeho domov místem konfliktu. To, na čem se shodnou, zapíšou v heslech na papír. (5 minut)</p> <p>b) Následně žáci pracují ve skupinkách po 4 žácích a vytváří myšlenkovou mapu (arch papíru), kam zapisují myšlenky související s tím, co vede ke ztrátě svobody. Jakmile práci dokončí vyberou jednoho zástupce a představí myšlenkovou mapu před celou třídou. (15 minut)</p> <p>c) V poslední fázi této části se žáci vrátí do lavic a celá třída diskutuje o tom, jak lze předcházet konfliktům a situacím, které vedou ke ztrátě svobody. (5 minut)</p>
Instrukce	<p>a) Utvoříte dvojice, ve kterých se vrátíte k příběhu Mykyty a společně se zamyslíte nad tím, o co všechno přišel Mykyta ztrátou domova. Nápady запиšte heslovitě na papír.</p> <p>b) Každá skupinka si vezme jeden arch papíru a vytvoří společnou myšlenkovou mapu, která bude obsahovat Vaše nápady, myšlenky a názory, které souvisí s tím, co všechno zapříčiní a vede ke ztrátě svobody člověka.</p> <p>c) Vraťte se do lavic a společně si teď řekněme, zda a jak lze situacím, které vedou ke ztrátě svobody a které jste si teď zaznamenali do Vašich myšlenkových map, předcházet a zda pro to můžeme třeba udělat i něco my.</p>
Otázky k reflexi	<p><i>Co to znamená, když někdo někomu upírá právo na to být doma a pobývat tam v bezpečí?</i></p> <p><i>Jak lze bránit svobodu?</i></p>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • V průběhu práce ve dvojicích a při skupinové práci může učitel procházet třídou a zapojit se do diskuze. Tam, kde vidí, že jim rozhovor dělá problém, může ho podnítit návodnými otázkami. • Pro tvorbu skupin můžete využít jednu z metod, která je doporučena v úvodu metodických listů. • Pokud třída není zvyklá pracovat s myšlenkovými mapami, je třeba buď před začátkem lekce vysvětlit žákům, jak vypadá myšlenková mapa, třeba jim i nějakou ukázat a nebo použít metodu brainstormingu.

3. část - Reflexe

Cílem reflexe je uvědomit si, jaké následky může mít pro člověka ztráta domova, rodiny, přátel. A zároveň navodit diskuzi, která povede k tomu, jak můžeme lidem, kteří o domov přišli, pomoci.

Název	Jakou pomoc můžeme nabídnout Mykytovi a dalším lidem, kteří podobně jako on přišli v souvislosti s válečným konfliktem o domov?
Čas	10 minut
Pomůcky	Bez pomůcek
Popis činnosti	Diskuze, ve které žáci na základě předchozích dvou částí navrhnou, jaké jsou celospolečenské možnosti pomoci lidem postiženým válkou a jak mohou jako jednotlivci k této pomoci přispět.
Instrukce	Určitě se shodneme, že Mykyta není jediný, který se dostal do takové situace. V současné době jsme svědky mnoha podobných případů (pokud máme ve škole třeba žáky z Ukrajiny, je možné jejich příběhy připomenout), a proto je důležité se zamyslet nad tím, jak těmto lidem pomáháme a jak jim můžeme nadále pomoci.
Otázky k reflexi	<p><i>Znáte organizace, které pomáhají lidem, kteří se dostali do podobné situace jako Mykyta?</i></p> <p><i>Jakou pomoc tyto organizace nabízejí?</i></p> <p><i>Jak bychom mohli pomoci my Mykytovi nebo jeho kamarádům, pokud by uprchli do bezpečí před válečným konfliktem do našeho města a dostali se třeba do naší školy?</i></p>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • Tato lekce může být aplikována jak v hodinách předmětu občanská výchova, tak i zeměpis. Je možné ji využít před příchodem žáka z Ukrajiny, takže třeba i v rámci třídnické hodiny. • Lekce se nedoporučuje používat ve třídách, které navštěvují uprchlíci před válečným konfliktem, aby nedošlo k retraumatizaci.

Příloha – Pracovní list – text k lekci Svoboda a pomoc lidem, kteří o ni přijdou

VLASTNORUČNĚ PSANÝ PŘÍBĚH SEDMNÁCTILETÉHO MYKYTY – UPRCHLÍKA Z DONBASU

„Stručně popsat emoce, pocity a problémy, kterými jsem za posledních pár let prošel, není tak snadné. Kromě toho, když se ve světě, a ještě více ve vaší zemi, stávají takové hrozné události, pak se všechny těžkosti ve vašem životě již nezdají být takovými obtížemi. Nikam tím ale nezmizí, pořád je máte. Kromě bezprostředních problémů za takových okolností mě neustále sužovaly úzkosti a obavy o blízké. Pokaždé, když se zapne siréna nebo se ve zprávách hlásí následky ostřelování, mysl je jednoduše zaplavena strachem. Je těžké na to přestat myslet; jak se má bratr, který je v Charkově, jak se má táta, který je na okupovaném území...“

Od kdy jsme na útěku?

„Události roku 2014 si nepamatuji příliš jasně – pouze fragmenty. Vybavuji si, jak jsme šli s kamarádem a najednou, po několika explozích, které se ozvaly v dálce, jsme slyšeli dunění běžících motorů a rachot kovových pásů na asfaltu – jely tanky.

Pamatuji si, jak mě a mého bratra rodiče probudili uprostřed noci – někde poblíž se ostřelovalo. Po těchto a dalších podobných událostech nás rodiče poslali do města Kramatorsk.

Bylo to poprvé, co jsem odešel z domova, aniž bych si byl jistý, že se ještě budu moct vrátit.

Po více jak roce, když se situace v Doněcku uklidnila, mě rodiče vzali domů. Bez ohledu na to, jak jsem většinu dětství prožil, byli tam přátelé, známí a samozřejmě samotní rodiče. I když konflikt na hranicích utichl, problémy zůstaly. Například žádné doklady vydané na území takzvané DPR (Doněcké lidové republiky) nebyly v žádné normální zemi (státy OSN) uznávány. To se vysvětluje skutečností, že obsazené území nebylo nikým uznáno. Kvůli tomu jsem musel studovat na dvou školách najednou – chodit do tříd v Doněcku, abych získal potřebné znalosti v plném rozsahu a zároveň vykonával obrovské množství úkolů pro ukrajinskou školu online. Volný čas pro mě neexistoval.

Zdálo se, že je tomu všemu konec – konečně jsem dostal vysvědčení o nedokončeném středním vzdělání (9 tříd). Abych získal osvědčení o úplném středoškolském vzdělání, musel jsem dokončit školu na území Ukrajiny. Když jsem kvůli tomu opouštěl svůj domov v Doněcku podruhé, už jsem si jasně uvědomoval, že nebudu mít ani důvody, ani příležitost vrátit se zpět. Bylo velmi obtížné rozloučit se s příbuznými, tátou, dědečkem... Tak jsem odešel z domova a nečekal, že se ještě vrátím...

Další rok a půl uběhl poměrně klidně a zdálo by se, že všechny plány se pomalu začínají naplňovat.

Diktátor se ale opět rozhodl zničit plány i sny a nezřídka i životy mnoha lidí. Další události, jsou události posledních čtyř měsíců, proto ve mně ty tísnivé, strašidelné myšlenky a pocity ještě neutichly.

24. února tohoto roku kolem 5. hodiny ránní mě vzbudila maminka. Seděla vedle postele v slzách. Řekla mi, že jsme byli napadeni. O několik minut později bylo slyšet několik vzdálených výbuchů.

V tu chvíli se mi v mysli vše obrátilo vzhůru nohama, moje tělo bylo spoutané hrůzou a v hloubi duše byl pevně usazen pocit, že tohle všechno je jen sen.

Tentokrát se vše zdálo mnohem vážnější a hroznější, protože pokud se dříve válka protahovala, nyní začala totální invaze. Další měsíc byl prosycen strachem o příbuzné, úzkostí o dům a úzkostí obecně.“

Zdroj:

Mykyta & Kroupová, E. (2022). *Vlastnoručně psaný příběh sedmnáctiletého uprchlíka. Člověk v tísní*. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/vlastnorucne-psany-pribeh-sedmnactileteho-uprchlika-z-donbasu-9154gp>

ROZVOJ MORÁLNÍHO ÚSUDKU

Nejdříve rodina a pak s ní i škola předává dětem mravní hodnoty, podle kterých se učí rozhodnout, jak v různých situacích jednat a zároveň za toto jednání přebírat zodpovědnost. Lekce cílící na rozvoj morálního úsudku jsme záměrně postavili na příběhu ze školního prostředí, a to proto, abychom zdůraznili, že ve škole dochází k situacím, kde žáci řeší svá první morální dilemata. Tyto situace nepřehlédneme a naopak je využíváme k etické výchově.

Téma lekce: Jak se zachovat? Morální dilema

Věková skupina: 8–12 let (3.–6. třída ZŠ)

Časová náročnost: 45 minut

Cíle lekce:

- Žáci pochopí význam slov morální dilema
- Žáci zjistí, že nemají všechny situace v životě jen jedno správné řešení
- Žáci jsou konfrontováni s hodnotami přátelství, úspěch, spravedlnost... a jejich významem v životě
- Žáci se učí debatovat, argumentovat a obhájit si svůj názor
- Žáci jsou identifikováni s příběhem, který jim může být blízký
- Učitel pozná, jak žáci přemýšlejí v situaci, která se může ve třídě odehrát

1. část - Evokace

Cílem této části je navodit téma kamarádství a přátelství.

Název	Můj kamarád, moje kamarádka
Čas	10–15 minut
Pomůcky	Papíry na kreslení, pastelky, fixy
Popis činnosti	Žáci namalují svého kamaráda nebo kamarádku.
Instrukce	Namalujte svého kamaráda nebo kamarádku. Nemusí to být nutně někdo ze třídy.
Reflexe	<i>Hned jste věděli, koho budete malovat nebo jste se museli rozhodovat, koho namalujete? Na základě čeho jste se rozhodli?</i> <i>Jak jste s obrázkem Vašeho kamaráda spokojeni?</i> <i>Podle čeho si vybíráme kamarády?</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none">• Dbejte na to, abyste zdůraznili, že to nemusí být kamarád ze třídy.• Cílem je opravdu navodit téma – hodnota přátelství.• Délku evokace upravte podle délky diskuze.• Je možné v hodině VV malovat portrét kamaráda, a potom ho využít pro tuto lekci.

2. část - Uvědomění významu

Díky nedokončenému příběhu a výběru jeho řešení by si žáci měli uvědomit, že není lehké a vždy ani možné vybrat jednoduše jedno řešení, a v momentě kdy se pro něj rozhodnu, musím si ho umět obhájit. Nácvik debatování a argumentace.

Název	Jak se má zachovat Eliška?
Čas	25 minut
Pomůcky	📎 Pracovní list pro každého žáka (Příloha)
Popis činnosti	Žáci si po poslechnutí nedokončeného příběhu z pracovního listu vyberou jedno z nabízených řešení, která jsou pod příběhem uvedena. Podle toho, jak by se v situaci chovali, se rozdělí do tří skupin. V těchto skupinách se mají domluvit na tom, proč by se oni, pokud by se do situace Elišky dostali, chovali právě takto.
Instrukce	<p>Před sebou máte příběh Elišky, který Vám teď přečtu, pozorně poslouchejte, pokud byste něco přeslechli, tak proto ho máte před sebou a potom budete mít čas se k němu každý vrátit.</p> <p><i>Po přečtení je vhodné se žáků zeptat, jak si myslí, že se Eliška cítila a co cítila.</i></p> <p>Na pracovním listě máte navržená tři řešení, jak by se mohla Eliška zachovat, když má tyto pocity. Přečtěte si je a vyberte si to, které byste zvolili Vy.</p> <p>Ve skupinkách podle řešení, které jste zvolili, diskutujte o tom, proč jste se vybrali toto řešení. <i>(Žáky dále instruujte podle toho, jaký způsob diskuze vyberete).</i></p> <p>A teď nám vybraný mluvčí z každé skupinky sdělí důvody, o kterých jste si povídali, že Vás vedli k výběru právě té Vaší varianty řešení.</p>
Otázky k reflexi	<p><i>Jak se Vám vybíralo z nabídnutých řešení?</i></p> <p><i>Bylo to lehké nebo těžké a proč?</i></p> <p><i>Jak se Vám dařilo debatovat ve skupině?</i></p>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • Čím jsou žáci mladší, tím více je potřeba, aby učitel monitoroval diskuzi ve skupině. • Je vhodné se s žáky domluvit nebo jim doporučit, jak má být ve skupině diskuze řízena (viz úvodní část metodických listů). I zde rozvíjíme důležité sociální kompetence žáků. • U mladších žáků je lepší, když příběh přečte učitel a oni si potom již sami přečtou navrhovaná řešení. U starších instrukce s přečtením a výběrem řešení můžeme zadat najednou. • Naopak u starších žáků (5. a 6. třída) je vhodné to pojmout tak, že mají za úkol připravit si obhajobu vybraného řešení – nácvik debatování, argumentace. • Jakmile budou žáci v této části uvádět, že oni by se chovali ještě úplně jinak nebo že se jim ani jedno řešení nelíbí, což je možné, tak jim vysvětlíte, že teď musí vybrat to, které je jim nejbližší a že budou mít ještě prostor k tomu své řešení sdělit.

3. část - Reflexe

Cílem je zjistit, zda žáky napadlo ještě nějaké další řešení a zjistit, zda se někdy dostali do podobné situace, resp. do situace, kdy zvažovali, zda je důležitější přátelství, úspěch, spravedlnost...?

Název	Mohla Eliška řešit situaci ještě úplně jinak?
Čas	10 minut
Pomůcky	Papír a psací potřeby
Popis činnosti	Žáci navrhnou další řešení příběhu, tedy to, jak by se chovali oni v situaci Elišky. Ti, kteří na nová řešení nepřicházejí, se mohou zamyslet nad obdobnou situací ze svého života (příprava na další činnost, na DÚ viz poznámky).

Instrukce	Možná Vás napadlo, že Vy byste se zachovali ještě úplně jinak. A to je to, na co jsem teď velmi zvědavá/ý. Napište teď každý, jak byste se zachovali Vy, pokud byste byli Eliškou, co byste Elišce poradili. Pokud Vás žádné další řešení nenapadá, tak se zamyslete nad situací, kdy jste se dostali do podobné situace jako Eliška. Na konci hodiny si další řešení společně přečteme.
Otázky k reflexi	<i>Na základě čeho jste vybírali Vaše řešení?</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • Je možné dát žákům za DÚ sepsat příběh ze svého života, kdy se dostali do podobné situace a jak ji vyřešili. Vzhledem k tomu, může být hodina součástí Čj (slohu). • Pokud využijeme v rámci hodiny VV, je možné vlastní příběh ztvárnit formou komiksu. • Jak bylo výše uvedeno, můžeme také provázat s hodinou VV nebo přímo aplikovat v rámci hodiny VV.

Příloha – Pracovní list "Co má udělat Eliška"?

Přečtěte si text.

Bylo úterý a Eliška seděla v lavici. Paní učitelka vysvětlovala třídě, jak dělit a násobit zlomky. Na konci hodiny paní učitelka řekla: „Tak děti, rozdejte si své testy, které jste psali minulé úterý.“ Eliška sebou trhla a začala se bát, matematika jí totiž nikdy moc nešla. Adam, který testy rozdával, položil na Eliščinu lavici ten její. Eliška si prohlédla test, který byl skoro celý červeně zaškrtnutý a na jehož konci byla velká červená čtyřka. Eliščinu kamarádka Bětko, která seděla vedle ní, se k ní naklonila a zeptala se: „Tak, co Eli? Já mám tři mínus.“ Eliška se na Bětku otočila a odpověděla: „Já mám čtyřku. Kolik ti to vlastně vyšlo Bety?“ A Bětko se podívala na test a řekla: „Jedna pětina.“ Eliška se podívala na svůj test a zjistila, že jí příklad vyšel stejně, také jedna pětina. Kamarádky se na své testy spolu podívaly a zjistily, že mají sice stejné výsledky, ale jiné známky.

Jak se podle vás má Eliška zachovat?

- a) Má Eliška zajít za paní učitelkou a říct jí, že s Bětkou mají stejné výsledky ale jiné známky. Tím riskovat, že Bětce paní učitelka známku zhorší. Na druhou stranu by Eliška měla nadějí na lepší známku, která by jí pomohla ke dvojce z matematiky na vysvědčení.
- b) Ve škole by Eliška neměla nic neřešit. Lepší je počkat domů a všechno říct mámě. Třeba zavolá paní učitelce nebo mámě Bětky, se kterou je dobrá kamarádka, a všechno vyřeší.
- c) Eliška nemá dělat nic. Je zbytečné řešit známku z matematiky, mnohem podstatnější je, že odpoledne jde se svým spolužákem Honzou na zmrzlinu ona a ne Bětko.
- d) Eliška má situaci přijmout tak, jak je, i když vůči sobě cítí nespravedlnost. Bětko je její dobrá kamarádka a nemůže připustit, že by se situace obrátila proti ní, a ještě by se třeba spolu kvůli tomu pohádaly.

ETICKÁ DILEMATA

A KONTROVERZNÍ TÉMATA

PODPORA RESPEKTU K ODLIŠNOSTEM

Každý z nás je v nějakém slova smyslu odlišný, to je důležitá informace, kterou by žáci měli získat. Z toho vyplývá, že odlišnost a jinakost je přirozená a důležitá. K tomu, abychom z této přirozené odlišnosti jako společnost profitovali, je třeba ji přijmout a respektovat. Jednou z překážek k tomuto respektu může být postoj rodinného prostředí žáků k odlišnosti. Cílem školy by tedy mělo být tento respekt u žáků podporovat a rozvíjet, k čemuž vede i následující lekce, která vychází z podobenství a využívá metodu RWCT.

Téma lekce: Přijetí odlišnosti a jinakosti

Věková skupina: 8 – 12 let (3.– 5. třída 1. stupeň ZŠ)

Časová náročnost: 90 minut

Cíle lekce:

- Žáci si uvědomují, že ve společnosti žijí lidé z různými odlišnostmi
- Žáci si uvědomují, že každý jsme jiný, specifický
- Žáci přijímají odlišnost a jinakost jako přirozenou součást života
- Žáci se navzájem přijímají a respektují
- Žáci zhodnotí, zda je nějaká odlišnost důvodem k vyloučení ze společnosti
- Učitel poznává jednotlivé žáky, jejich zkušenosti s odlišností a názory na ni

1. část - Evokace

Cílem je předpovědět a navodit prostředí v jakém se příběh, který bude žáky lekcí provázet, odehrávat.

Název	Lesní školka
Čas	5-10 minut
Pomůcky	Školní tabule (může být i magnetická tabule nebo flipchart), tužky a papíry
Popis činnosti	Na tabuli jsou napsaná slova (v libovolném pořadí): školka, pařez, mech, les, borůvčí, kapradí. Cílem je uhádnout na základě klíčových slov pojem: lesní školka.
Instrukce	Přečtete si slova na tabuli a zamyslete se nad tím, o čem dnes bude náš příběh. Každý si napište svůj tip na papírek a pak si sdělte názor se spolužákem v lavici (můžeme i vytvořit skupiny, takže se mohou poradit ve skupinách).
Reflexe	V tento moment je možno zařadit následující reflektivní otázku a tím zjistit, co se jim vybavovalo, co je napadlo: Jaká slova Vás napadala v souvislosti se slovy uvedenými na tabuli? Kde jste se setkali s lesní školkou? Pokud jsme nechali žáky pracovat i ve dvojicích nebo ve skupince, tak reflektujeme i to, jak sdíleli své názory. Jak se Vám pracovalo ve dvojici, ve skupince? Pomohlo Vám k uhádnutí pojmu lesní školka to, že jste se mohli společně poradit?
Poznámky	<ul style="list-style-type: none">• Učitel by měl být dopředu rozhodnut, zda nechá žáky přemýšlet a odpovídat samostatně nebo pracovat ve dvojicích či ve skupinkách.• Je možné aktivitu rozšířit o poslech hudby se zvuky lesa. Aktivita zabere sice více času, ale ještě více evokuje prostředí, o kterém bude příběh.• U mladších žáků je třeba určitě při reflexi ověřit, zda rozumí pojmu „lesní školka“.

2.1 část - Uvědomění významu

Cílem této části je, aby si žáci uvědomili, že stromy jsou různé.
Vzpomněli si na rozdíly mezi listnatými a jehličnatými stromy a poznaly list třešně.

Název	List třešně
Čas	10 minut
Pomůcky	Encyklopedie, PC s internetem, obrázek listu třešně - jeden do lavice (https://creativemarket.com/vmenshov/2832807-Cherry-leaf-isolated-on-white-stock-photo-containing-green-and-leaf)
Popis činnosti	<p>Žáci poslouchají následující text, který předčítá učitel:</p> <p>V našem lese se nachází i místo pro docela mladé jehličnaté stromky, kterému se říká lesní školka. Jaké stromky mohou v této lesní školce být?</p> <p>Žáci si vybavují a jmenují jehličnaté stromy, které znají.</p> <p>Jednoho dne do ní přibyl mezi tyto jehličnaté stromy nový, zcela odlišný stromek.</p> <p>Děti si rozdají obrázek listu třešně a určí (mohou podle encyklopedie nebo na internetu) název stromu, ze kterého je list na obrázku.</p>
Instrukce	<p>V každé lavici máte obrázek listu a Vaším úkolem je uhodnout, z jakého stromu pochází tento list. Můžete se v lavici poradit, použít encyklopedii (internet).</p> <p>Odpovězte na otázku:</p> <p>Jaký stromek se objevil v lesní školce?</p>

2.2 část - Uvědomění významu

Cílem této části je zjistit, jaké mají žáci zkušenosti s odlišností. Koho vnímají jako odlišného, jiného.

Název	Zkušenosti s odlišností
Čas	15 minut
Pomůcky	📎 Okopírovaný text pro každého žáka (Příloha 1)
Popis činnosti	<p>Text může číst učitel nebo jeden z žáků, ostatní poslouchají, ale mají text k dispozici.</p> <p><i>„Máme tu nové dítě“, řekl lesník stromům. „Budte k němu hodní, není odtud. Jmenuje se třešeň“. Třešeň se nejistě rozhlédla po ostatních stromech. „Je úplně jiný než my,“ zašeptala štíhlá mladá jedle. „Co tu chce?“ Dva rozložitě smrky se šouchaly větvemi a chichotaly se ve větru. Nový stromek se stydlivě tlačil do kouta, vypadal, že by se nejraději schoval pod vlastními kořeny.</i></p>
Instrukce	<p>Poslouchajte pozorně text, který si teď společně přečteme.</p> <p>Odpovězte na otázky:</p> <p>Setkaly jste se již s někým, kdo byl zcela odlišný než Vy?</p> <p>Čím se lišil?</p>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • Záleží na počtu žáků ve třídě a jejich zkušenostech s prací ve skupině. V rámci reflexe je možno nejprve položit otázky v rámci diskuze ve skupině nebo se zeptat každého z žáků ve třídě. • V méně početné třídě je určitě dobré poslechnout si názor každého žáka a znát jeho zkušenost.

2.3 část - Uvědomění významu

Cílem této části je, aby se žáci cítili do situace toho, kdo je nějakým způsobem jiný, odlišný.

Název	Jaké je to být odlišný?
Čas	10-15 minut
Pomůcky	📎 Okopírovaný text pro každého žáka (Příloha 2)
Popis činnosti	<p>1) V této části si nejprve každý žák/žákyně potichu přečte text, který dostane. <i>„Uhni, laskavě,“ zašveholila jedle na třešňový stromek. „Jak prosím?“ zašustila třeseň listy. Nerozuměla jedlovému šepotu, znala jen listnaté šelestění. Tu ji jedle svými větvemi prostě odstrčila stranou. „Jsem tu déle než ty. To je moje půda a moje slunce,“ zlostně zahučela na třeseň. A několika jehličnanů zakřičelo sborem: „Listnáči ven!“</i></p> <p>2) Následně žáci ve společné diskuzi odpovídají na otázku: Proč si myslíte, že se takto chovaly jehličnaté stromy k listnaté třesni?</p>
Instrukce	<p>1) Před sebou máte text, který si každý potichu přečtete.</p> <p>2) Proč si myslíte, že se takto chovaly jehličnaté stromy k listnaté třesni?</p>

2.4 část - Uvědomění významu

Cílem je, aby žáci vyjádřili vlastní názor na to, jak se má třeseň, tedy ten, kdo je odlišný, chovat v případě, když je v menšině. Zda má tuto společnost opustit nebo zůstat. Dalším cílem je, aby se žáci naučili argumentovat a hledat důvody pro svá rozhodnutí.

Název	Jak se chovat, když jsem odlišný.
Čas	20 minut
Pomůcky	📎 Pracovní list (Příloha 3), psaní potřeby
Popis činnosti	<p>1) Žáci se rozmistí po třídě a volně pochodují a představují si, že jsou jediná třeseň mezi jehličnatými stromy. Když učitel řekne „štronzo“, všichni se zastaví a zůstanou nehybně stát v nějakém výrazu. Následně mezi nimi učitel prochází a když se jich dotkne, mohou říct, na co právě třeseň myslí nebo nemusí odpovědět a mohou mlčet a dále přemýšlet.</p> <p>2) V další části aktivity se žáci vrátí do lavic a pracují ve dvojicích nebo skupinkách. Zapiší do připraveného pracovního listu argumenty, proč by měla třeseň v lese zůstat a proč by měla z lesa odejít.</p> <p>3) Diskusní pavučina – žáci se v poslední fázi této aktivity musí rozhodnout každý sám za sebe. Žáci se rozdělí do dvou skupin (třeba na každou stranu třídy) podle toho, zda se přiklání k názoru, že by měla třeseň v lese zůstat nebo naopak k názoru, že by měla z lesa odejít. Žáci, kteří se nemohou ani pro jeden z názorů rozhodnout, mohou utvořit třetí skupinku.</p> <p>Žáci z první a druhé skupiny se střídají a uvádějí důvody, které je vedly k tomu, aby se přidaly k první nebo druhé skupině. Poté, co všichni z obou skupin vyjádří svůj argument pro jedno nebo druhé tvrzení, mohou se žáci ze třetí skupiny přidat k první nebo druhé skupině podle toho, zda je třeba argumenty spolužáků přesvědčily.</p>
Instrukce	<p>1) Představte si, že jste jediná třeseň mezi jehličnatými stromy a nerozumíte jejich řeči. Z jejich chování a projevu pochopíte, že Vás nechtějí vzít mezi sebe. Co Vám běží hlavou? Rozejděte se po třídě, volně se pohybujte a až řeknu „štronzo“, zůstaňte nehybně stát. Když přijdu k Vám a dotknu se Vás, tak můžete sdělit, na co třeseň právě myslí. Kdo však nechce odpovědět, nemusí nic říkat.</p> <p>2) Domluvte se a napište společně do pracovního listu, který máte na lavici důvody, proč by měla třeseň z lesa odejít a důvody, proč by měla třeseň v lese zůstat.</p> <p>3) To, co jste si napsali do pracovních listů, byly názory celé Vaší skupiny. Ale je přirozené, že každému z Vás je bližší jeden nebo druhý názor. Rozdělte se tedy do skupin podle toho, zda se spíše kloníte k tomu, aby třeseň zůstala v lese nebo naopak z lesa odešla. V případě, že se nemůžete rozhodnout ani pro jednu z variant, zůstaňte zatím na místě.</p>

Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> Může se stát, že celá třída se rozhodne pouze pro jednu skupinu, tzn. tedy pro jeden názor. V tom případě by měl učitel zastat ten opačný a argumentačně ho podpořit. Tuto část je vhodné zakončit reflektivním – závěrečným shrnutím, že žáci mohli vidět, jak těžké bylo pro třeseň se rozhodnout, zda v lese zůstat nebo jej opustit.
-----------------	---

2.5 část - UVědomění významu

Cílem je hledat řešení pro třeseň; tedy pro ty, kdo jsou v menšině, aby se cítili ve většinové společnosti lépe.

Název	Třeseň se rozhodla zůstat...
Čas	15 minut
Pomůcky	📄 Okopírovaný text pro každého žáka (Příloha 4)
Popis činnosti	<p>1) Žáci se v klidu posadí do lavic, kde mají připravenou poslední část textu, kterou si potichu přečtou. Po přečtení vyhledávají v textu důkazy o tom, proč se třeseň cítila vyvržená, osamělá a ošklivá.</p> <p><i>Dny plynuly. Třeseň se časem naučila řeč jehličnanů, ale byla smutná, že ostatní nechtěli vůbec mluvit její řečí. Začátkem října se stalo něco strašného. Listnáč se začal před očima všech ostatních stromů jednoduše svlékat. Každý den odhazoval stále více listů, až tu nakonec stál docela nahý všem na posměch. Jedle a smrky se v podzimním větru ohýbaly smíchy nad tím, jaké jsou to divné zvyky, že takhle se nechová normální strom. Třeseň se hájila, že za to nemůže, že u listnatých stromů je to takový zvyk. Nic to nebylo platné, naopak si musela ještě vyslechnout od jedle a smrku své: „Nejsi k ničemu, my až budeme velcí, budou z nás vánoční stromky. Přece si nemyslíš, že budeš mít stejnou šanci jako my. Kdo by si někoho takového zdobil koulemi a svíčkami.“ Třeseň se cítila vyvržená, osamělá a ošklivá.</i></p> <p>2) V další části vymýšlí žáci pokračování příběhu.</p> <p>3) Po přečtení nebo vyslovení nápadů k tomu, jak by mohl příběh pokračovat, přečte učitel poslední závěrečnou část příběhu.</p> <p><i>V tom přispěchala třešni pomoc z úplně nečekané strany. Byl to modřín, který řekl: „Nebud' smutná, já ti rozumím. Také se vždycky svlékám, než přijde sníh a mráz. A přece jsem jehličnan jako všichni ostatní.“ Nato se zbylé stromy trochu zamyslyly: „Možná, že je nám podobnější, než si myslíme,“ přemítaly.</i></p>
Instrukce	<p>1) Třeseň se rozhodla v lese zůstat. Přečtěte si tedy každý sám potichu další pokračování příběhu. Vyhledejte v textu důkaz o tom, jak dávaly ostatní stromy třešni najevo, že jsou lepší než ona.</p> <p>2) Jak si myslíte, že bude příběh třešně pokračovat?</p> <p>3) Poslouchejte pozorně závěr příběhu. Co znamenala pro třeseň slova modřínu?</p>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> Žáci se mohou o pokračování příběhu dohodnout ve skupince a zapsat. Mohou však také pracovat individuálně. Aktivita je poměrně dlouhá, má několik částí, takže zde by měl učitel vycházet z aktuálního stavu a naladění ve třídě. To se týká také případné prezentace toho, jak si myslí, že bude příběh pokračovat.

V rámci reflexe je vhodné položit žákům otázky a otevřít k nim diskuzi:

Jak byste hodnotili chování jehličnatých stromů ke třešni?

Je správné hodnotit druhé podle jejich vzhledu nebo podle jejich původu?

Je vhodné vyloučit někoho ze skupiny? Proč ne? Chovají se takto i někteří lidé?

Reflexi je možné také provést písemně, a to formou vzkazů pro ty, kteří se chovají stejně jako jehličnaté stromy k třešni v příběhu.

Poznámky	<ul style="list-style-type: none">• S touto lekcí se dá pracovat v rámci různých předmětů. Určitě ji doporučujeme do předmětu český jazyk, protože zde žáci nejen text čtou, ale také v něm vyhledávají.• Časové doporučení, které je uvedené pro jednotlivé části, je třeba brát pouze orientačně a přizpůsobit tomu, do jaké míry žáci reagují v jednotlivých částech Uvědomění.• Je vhodné se k lekci vrátit např. v dalších hodinách, sloh – písemně napsat pokračování příběhu, příp. dát za domácí úkol a v další hodině se vrátit k prezentaci pokračování a diskuzi. Ve výtvarné výchově, v přírodovědě atd.• Při práci s tímto příběhem se může stát, že žáci začnou vyslovovat svoje zkušenosti se situacemi, kdy se cítí být sami, v menšině, odlišní. Což je důležité zjištění, se kterým musí dále učitel pracovat, a to v rámci intervence do klimatu školní třídy, vztahů mezi žáky. Diagnosticky se opět jedná o velmi cenná zjištění, která musí vést k další práci se žáky a kolektivem třídy.
----------	---

Příloha 1 – Text k části 2.2

„Máme tu nové dítě“, řekl lesník stromům. „Budte k němu hodní, není odtud. Jmenuje se třešeň“. Třešeň se nejistě rozhlédla po ostatních stromech. „Je úplně jiný než my“, zašeptala štíhlá mladá jedle „Co tu chce?“ Dva rozložené smrky se štouchaly větvemi a chichotaly se ve větru. Nový stromek se stydlivě tlačil do kouta, vypadal, že by se nejradyji schoval pod vlastními kořeny.

Příloha 2 – Text k části 2.3

„Uhni, laskavě“, zašveholila jedle na třešňový stromek. „Jak prosím?“ zašustila třešeň listy. Nerozuměla jedlovému šepotu, znala jen listnaté šelestění. Tu ji jedle svými větvemi prostě odstrčila stranou. „Jsem tu déle než ty. To je moje půda a moje slunce“, zlostně zahučela na třešeň. A několika jehličnanů zakřičelo sborem: „Listnáči ven!“

Příloha 3 – Pracovní list (argumenty) 2.4

Proč by měla třešeň v lese zůstat	Proč by měla třešeň z lesa odejít

Příloha 4 – Text k části 2.5

Dny plynuly. Třešeň se časem naučila řeč jehličnanů, ale byla smutná, že ostatní nechtěli vůbec mluvit její řečí. Začátkem října se stalo něco strašného. Listnác se začal před očima všech ostatních stromů jednoduše svlékat. Každý den odhazoval stále více listů, až tu nakonec stál docela nahý všem na posměch. Jedle a smrky se v podzimním větru ohýbaly smíchy nad tím, jaké jsou to divné zvyky, že takhle se nechová normální strom. Třešeň se hájila, že za to nemůže, že u listnatých stromů je to takový zvyk. Nic to nebylo platné, naopak si musela ještě vyslechnout od jedle a smrku své: „Nejsi k ničemu, my až budeme velcí, budou z nás vánoční stromky. Přece si nemyslíš, že budeš mít stejnou šanci jako my. Kdo by si někoho takového zdobil koulemi a svíčkami.“ Třešeň se cítila vyvržená, osamělá a ošklivá.

NÁCVIK DIALOGU A DEBATOVÁNÍ

Lekce, která je zaměřená na nácvik dialogu a debatování je záměrně zařazena do kapitoly, která má v názvu „kontroverzní témata“. Tuto lekci si učitel může upravit podle toho, co vnímá, že je aktuálně společensky diskutované téma. Téma, které nějakým způsobem rezonuje společností, které reflektujeme, že je zároveň aktuální i pro konkrétní třídu. Může to být také téma zásadní např. vzhledem k prostředí dané školy.

Téma lekce: Televizní debata

Věková skupina: 12–15 let (6.–9. třída, 2. st. ZŠ)

Časová náročnost: 45 minut

Cíle lekce:

- Žáci se učí vyslechnout názor druhých
- Žáci se učí obhájit vlastní názor
- Žáci zjistí, že diskuze má svá pravidla, která je třeba dodržovat

1. část - Evokace

Cílem této části je, žákům přiblížit témata, která budou předmětem moderované diskuze.

Název	Témata pro diskusi
Čas	5 minut
Pomůcky	Losovátka
Popis činnosti	Učitel seznámí žáky s tématy, která budou předmětem veřejné debaty ve třídě. Následně losováním rozdělí třídu do čtyř skupin a zvláště vylosuje dva žáky, kteří se nezúčastní práce ve skupinách, protože budou moderátoři (je třeba mít ještě úplně jiné dvě kartičky pro vylosování moderátorů).
Instrukce	Mám tu pro Vás připravena dvě zásadní témata. Jedno téma se týká chování živého zvířete ve třídě a druhé téma se týká zákazu vjezdu do ulice, kde sídlí škola. Ač jsou to témata, která jsou úplně odlišná a řeší úplně jiné problémy, tak mají společné to, že jsou z hlediska lidí, kterých se týkají vnímaná, jak pozitivně, tak i negativně. Pojďme si na nich ukázat, že není ani tak těžké si na něco udělat názor a hodnotit to, ale těžší je si ten svůj názor a hodnocení obhájit. Kdo z Vás někdy zahlédl v televizi nějakou politickou nebo odbornou debatu, tak to je přesně to, co si tady dnes společně vyzkoušíme.
Reflexe	<i>Viděli jste někdy nějakou politickou nebo odbornou debatu v televizi?</i> <i>Kdo se této debaty účastnil?</i> <i>Kdo tuto debatu řídil?</i> (Po zodpovězení této otázky se učitel zeptá, kdo si vylosoval kartičky, tak vy se práci ve skupině nezúčastníte a budete se právě na tuto roli připravovat, tedy na roli moderátora.) V rámci reflexe by se měl učitel zaměřit na shrnutí toho, co je debata a co je jejím cílem.
Poznámky	<ul style="list-style-type: none">• Učitel si může témata upravit podle potřeby, aktuálnosti a zájmu žáků.• Možné je si se žáky pustit kousek nějaké televizní debaty.

2.1 část - Uvědomění významu

Žáci se připraví na debatu. Cílem je najít ve skupině argumenty a jednoho zástupce, který půjde názor skupiny hájit, a to na základě argumentů, na kterých se skupina shodla.

Název	Příprava na „televizní debatu“
Čas	10 minut
Pomůcky	<p>📄 Text k 1. tématu – Příloha 1</p> <p>📄 Text k 2. tématu – Příloha 2</p>
Popis činnosti	Žáci jsou rozděleni do skupin. Mimo skupinu pracují dva žáci (moderátoři). První dvě skupiny pracují s tématem z Přílohy 1 – jedna skupina má za úkol hledat argumenty pro a druhá skupina má za úkol hledat argumenty proti. Druhé dvě skupiny pracují stejným způsobem s tématem z Přílohy 2.
Instrukce	Máme tu dvě zásadní témata, která je potřeba prodiskutovat. Jsou to témata, na která jsou protichůdné názory. Zároveň tu máme čtyři skupiny, takže co s tím. S jedním tématem budou pracovat vždy dvě skupiny, ale jedna skupina má za úkol hledat pro a druhá skupina hledat proti. Doporučuji Vám, abyste si argumenty pro, resp. proti zapisovali. Měli byste se zapojit všichni, protože potom jeden z Vás, a to teď nevím ani já kdo, bude obhajovat názory (argumenty) celé skupiny.
Otázky k reflexi	<p><i>Jak se Vám ve skupině hledaly argumenty?</i></p> <p><i>Domníváte se, že máte dostatek argumentů k tomu, obhájit Váš názor na danou problematiku?</i></p>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • V málo početné třídě je možné pracovat pouze s jedním tématem a rozdělit třídu pouze na dvě skupiny a vybrat pouze jednoho moderátora. • V době, kdy žáci ve skupinkách hledají argumenty, učitel vysvětlí moderátorům jejich roli a pravidla debaty. Každý moderátor se seznámí s tématem debaty, kterou bude řídit (viz texty v přílohách).

2.2 část - Uvědomění významu

Cílem je, aby si žáci zkusili, jaké je to obhájit si svůj názor, přičemž musí dodržovat pravidla debaty, neskákat si do řeči, nezvyšovat na sebe hlas, nemluvit vulgárně, dodržovat čas, který mají stanovený na debatu a odpovídat na otázky moderátora.

Název	Televizní debata
Čas	20 minut
Pomůcky	Třídu uspořádat tak, aby ve předu byla tři místa (pro dva debatující a moderátora)
Popis činnosti	Nejprve se v každé skupině vylosuje debatující. Učitel vyzve první dva debatující k prvnímu tématu a příslušného moderátora. Ostatní jsou diváci. Nejprve moderátor připomene pravidla debaty a posléze v krátkosti přiblíží téma, kterého se bude debata týkat. Následně dostane každý z debatujících jednu minutu na to, představit své názory na dané téma. Potom je prostor pro moderátorské otázky. Každý z debatujících by měl dostat alespoň jednu. Posléze dostanou prostor diváci. Vše by mělo být časově omezeno, takže např. by měl moderátor uvést "a teď je 5 minut na otázky obecnosti". Následně se stejně postupuje i u druhého tématu debaty. Na každou debatu je určeno celkem 10 minut.
Instrukce	<p>Nejprve si z každé skupiny vylosujeme debatujícího.</p> <p>Debatující argumenty pro a proti u prvního se ujmou předních míst a pozveme na „podium“ moderátora tématu této první debaty, který nám v krátkosti přiblíží pravidla debaty a její téma. Všichni pozorně poslouchajte, v druhé polovině debaty bude prostor pro Vaše otázky.</p> <p>Stejně instrukce se uvedou, jakmile první debata skončí.</p>

3. část - Reflexe

Název	Zhodnocení debaty
Čas	10 minut
Pomůcky	bez pomůcek
Popis činnosti	Všichni žáci, a to ať už byli debatujícími, moderátory nebo obecnstvem, by měli dostat prostor k tomu se vyjádřit, jak se jim debata líbila a jak se cítili v roli, kterou zastávali. Reflexe může proběhnout v lavicích nebo v komunitním kruhu.
Instrukce	Debata byla zajímavá, což odpovídalo závažnosti témat, a tak to má být. Každý z Vás v ní hrál nějakou roli. Měli jste ji ztíženou o to, že jste měli předem určeno, jaké stanovisko máte zastávat, a to není vůbec lehké.
Otázky k reflexi	<p>V rámci reflexe by měl nejprve každý žák dostat prostor k tomu, aby se vyjádřil ke své roli, jak se mu hrála, co bylo těžké, čeho se obával, co se mu líbilo/nelíbilo a proč. Nejprve by měli mluvit debatující, potom moderátoři a na závěr obecnstvo.</p> <p><i>Jak jste se cítili v roli, kterou jste zastávali?</i></p> <p><i>Co na ní bylo nejtěžší?</i></p> <p><i>Domníváte se, že debatující dodržovali pravidla debaty, která byla stanovena?</i></p> <p><i>Jakou roli byste si chtěli příště vyzkoušet a proč?</i></p>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> Mohlo by se zdát, že se v reflexi moc nezabýváme tím, zda a jak byl obhájen ten nebo onen názor. V rámci této lekce je hlavním cílem, aby si žáci naučili neskákat do řeči, vyslechnout, počkat až druhý domluví. V případě, že by lekci byla věnována dvouhodinová dotace (90 minut), je vhodné se tomu věnovat v rámci reflexe části 2.2. „Televizní debata“. Lze dát třeba hlasovat obecnstvo o tom, který z debatujících je přesvědčil o svém názoru. Dále může být vybrána nejzajímavější otázka z obecnstva apod. Na tuto lekci lze navázat další lekcí, kdy si žáci vyberou, třeba hlasováním tématu, kterým se chtějí v podobné debatě věnovat. Každý žák vymyslí téma, ta se zapíšu na tabuli a potom se o nich hlasuje. Ta, která mají nejvíce hlasů, se vyberou pro další debatu.

Příloha 1 – Text k tématu 1

Téma: Zákaz vjezdu do ulice, kde stojí škola

Do ulice, kde stojí Vaše škola, se objevil po prázdninách zákaz vjezdu. Do školy je tak možné dojít pouze pěšky. Od místa, kde se dá zastavit auto, to je pět minut pěšky do školy.

Tato situace se stala po prázdninách, a to bez předchozího upozornění rodičům, žákům, ale také lidem, kteří bydlí v širším okolí školy. Z toho se ze dne na den stalo parkoviště pro auta rodičů, ale i auta těch, kteří v ulici, kde je škola, bydlí.

Stojí tak proti sobě dva tábory. Jedni tvrdí, že je to bezpečnější, když před školou neparkují a nejezdí auta a druzí, kteří řeší, že se problém pouze přesunul do okolních ulic, ze kterých se stalo parkoviště pro auta rodičů, kteří doprovázejí děti do školy, a pro ty, kteří najednou nemohou parkovat před svým domem.

Příloha 2 – Text k tématu 2

Téma: Chov živého zvířete ve třídě

Část třídy přišla s nápadem, že by chtěla ve třídě chovat živé zvíře, nejlépe hada. Tito žáci počítali s tím, že budou muset přesvědčit vedení školy a učitele, což se nakonec neukázalo jako takový problém. Kdo je překvapil, jsou jejich spolužáci, tedy část třídy, která je proti tomuto nápadu.

ASERTIVNÍ

CHOVÁNÍ

KOMPROMIS, KONSTRUKTIVNÍ KRITIKA A POCHVALA

Téma lekce: Kompromis, konstruktivní kritika a pochvala

Věková skupina: 8–13 let (3.–7. třída)

Časová náročnost: 45 minut (90 minut)

Cíle lekce:

- Žáci pochopí, proč je důležité hledat kompromisní řešení a jak se k němu dojde
- Žáci se učí poskytnout, ale zároveň i přijmout konstruktivní kritiku
- Žáci se učí formativnímu hodnocení

1. část - Evokace

*Cílem je žáky uvést do situace, kdy budou společně hledat kompromisní řešení zadaného úkolu.
A stejně jako všechny části této lekce má žáky učít efektivně pracovat ve skupině.*

Název	Kompromisní řešení
Čas	15 minut
Pomůcky	Losovátko, barevné papírky apod.
Popis činnosti	<p>Žáci jsou pomocí losovátka rozděleni do skupin (max. po 6 žácích). Všechny skupiny dostanou k vyřešení stejný úkol. Představte si, že Vaše třída vyhraje ve školní soutěži jednodenní školní výlet na místo, které si sami vyberete. Jaké místo si podle Vás Vaši spolužáci vyberou?</p> <p>Žáci pracují, pokud možno ve skupinkách tak, aby je nemohli ostatní skupinky poslouchat. Tímto jim můžeme úkol ještě trochu ztížit, protože se budou muset domluvit, jak spolu budou komunikovat.</p> <p>Výsledek, ke kterému dospěli, nikomu nesdělují, zůstane tajemstvím skupiny.</p>
Instrukce	<p>Teď budete pracovat ve skupinkách tak, jak jste se vylosovali. Každá skupinka bude pracovat samostatně, a pokud možno tak, aby to, co si v rámci skupinky sdělujete, neslyšel nikdo jiný, pouze členové té Vaší skupinky. Vaším úkolem je si představit situaci, že Vaše třída vyhrála školní soutěž a jako odměnu získala jednodenní školní výlet na místo, které si sami vyberete. Kam si myslíte, že by rádi jeli Vaši spolužáci? V rámci následujících 10 minut se domluvte na jednom takovém místě a dokud nebudete vyzváni, nikomu to místo, na kterém jste se domluvili, nesdělujte. Je to tajemství Vaší skupiny.</p>
Otázky k reflexi	<p><i>Jak jste se domluvili na tom, jak se spolu budete dorozumívat?</i></p> <p><i>Objevily se ve skupině různé názory na to, kam by Vaši spolužáci rádi jeli na výlet?</i></p> <p><i>Jak jste dospěli k tomu, že jste se nakonec domluvili na jednom místě?</i></p> <p><i>Souhlasili jste nakonec všichni se společným návrhem a jste s ním spokojeni? Pokud ne, proč?</i></p>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none">• Je důležité, aby učitel trval na tom, že každá skupina navrhne jedno místo.• Učitel v průběhu prochází třídu a sleduje, jak žáci mezi sebou komunikují a jaké strategie hledání kompromisu volí.

2. část - Uvědomění významu

Cílem této části je, aby žáci zhodnotili, jak se jim pracovalo ve skupině, a to tak, že nejprve zhodnotí vlastní přínos pro skupinu a potom se vyjádří k zapojení a přínosu ostatních členů skupiny.

Název	Reflexe a sebereflexe práce ve skupině
Čas	20 minut
Pomůcky	Kartičky s čísly (podle počtu skupin a žáků v nich) k losování pořadí
Popis činnosti	Tato část by měla probíhat v komunitním kruhu (vhodné je, když žáci z jednotlivých skupinek sedí vedle sebe). Prostor promluvit by měl dostat každý žák ve třídě. Opět nejlépe losováním se vybere pořadí skupinek, ve kterém budou reflektovat komunikaci skupinky a dále by se mělo vylosovat i v jakém pořadí budou mluvit po sobě žáci v rámci skupinky. Podle pořadí potom začne mluvit první žák z první skupinky. Žáci jsou vyzváni, aby nejprve sebereflektovali (zhodnotili) svůj přínos pro skupinu, potom jak se jim pracovalo ve skupině, zda jsou spokojeni s výsledkem, ke kterému dospěli. Každý by měl navrhnout, jak by mohla příště skupina spolupracovat, aby třeba dospěla ke společnému názoru rychleji. Na závěr by měl každý žák pochválit jednotlivě každého ze skupiny tak, aby konkrétně řekl, čím mu udělal při práci ve skupině radost.
Instrukce	Podle pořadí skupin a pořadí ve skupině Vás teď poprosím, abyste zhodnotili to, jak jste se podíleli na spolupráci ve skupině, čím jste přispěli, co se Vám povedlo, co se Vám nepovedlo, jak jste postupovali, když jste chtěli přesvědčit spolužáky o svém nápadu. Ovšem pamatujte na to, že byste se neměli zmínit o výsledku Vašeho finálního návrhu. Je to stále tajemství. Když domluvíte o sobě, tak sdělte spolužákům ze skupiny, jak si myslíte, že by mohla příště Vaše skupina spolupracovat, zda byste třeba něco příště udělali jinak nebo zda byste komunikovali stejným způsobem. Potom promluvte ke každému členovi skupiny samostatně a pochvalte ho za to, čím si myslíte, že přispěl k závěrečnému výsledku, který však nesmíte zmínit.
Otázky k reflexi	<i>Co se Vám lépe říkalo, to co se Vám povedlo nebo to, co se Vám nepovedlo?</i> <i>Jak jste se cítili, když Vás spolužáci pochválili?</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> U mladších žáků (3. třída) je vhodné, když nejprve učitel zhodnotí (zreflektuje) práci ve skupinách tak, jak ji viděl, když třídu procházel. Tuto cestu zvolte tehdy, pokud toto bude první případ, kdy se budou mít žáci sebehodnotit a vzájemně hodnotit. Např. <i>Musím všechny skupiny pochválit za to, že jste se navzájem nerušily.</i> V případě, že to tak nebude, lze vyzdvihnout skupiny, kterým se to povedlo, ale je dobré na těch dalších najít něco jiného pozitivního. <i>Byl/a jsem ráda, že jsem viděla, že jste se zapojili všichni a společně jste našli řešení.</i>

3. část - Reflexe

Název	Kam pojedeme?
Čas	10 minut
Pomůcky	Archy balicího papíru nebo flipchartového papíru, pastelky, fixy
Popis činnosti	Žáci se opět vrátí k práci ve skupině. Každá skupina má za úkol společně namalovat místo, kam se dohodli, že by jejich spolužáci rádi jeli na výlet. Opět musí spolupracovat a zapojit se všichni ve skupině. Jakmile jsou hotoví, tak se všechny obrázky položí na zem a ostatní hádají místo, které namalovali jejich spolužáci.
Instrukce	Vraťte se do skupin, ve kterých jste pracovali na začátku. Každá skupina si vezme jeden arch papíru a namaluje místo, které si myslí, že by chtěli za odměnu navštívit jejich spolužáci. Na výsledném obrázku se musí podílet všichni členové skupiny.
Otázky k reflexi	Reflexe probíhá podle toho, co jednotlivé skupiny vybrali za místo. Pokud se některé skupiny trefí do stejného místa, je to zpětná vazba i pro učitele, že žáci navzájem znají své preference. I toho se může týkat výsledná reflexe učitele.
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> Pokud žáci vyberou místo, na kterém se společně shodnou a je pro učitele reálné takový výlet zrealizovat, může být výsledkem této lekce to, že žáky pochválí za to, že se domluvili, našli společné řešení (konsenzus) a že má učitel pro ně překvapení, že takový výlet zrealizují. Tento způsob může být také vybrán v momentě, kdy máme v plánu jet s žáky na výlet a chceme, aby si sami vybrali místo tak, aby byli všichni spokojeni.

ROZPOZNÁNÍ MANIPULACE A OBRANA PŘED MANIPULACÍ

Téma lekce: Asertivní reakce

Věková skupina: 8–11 let (3.–5. třída 1. stupeň ZŠ)

Časová náročnost: 45 minut (90 minut)

Cíle lekce:

- Žáci si osvojují asertivní reakce
- Žáci si uvědomí, co je manipulace a učí se, jak na ni reagovat
- Rozvoj a podpora vztahů ve třídě

1. část - Evokace

Cílem je uvést žáky do problematiky asertivní reakce při manipulaci.

Název	Jak se zachová Harry Potter...
Čas	15 minut
Pomůcky	 Pracovní list pro každého žáka ve třídě (Příloha 1) Papír a psací potřeby
Popis činnosti	Každý z žáků dostane svůj pracovní list. Text, který obsahuje pracovní list si přečtou. Jakmile dočte každý žák, učitel se ptá a žáci, kteří chtějí odpovědět na otázku, se přihlásí. Následuje práce ve dvojicích, kdy si žáci povídají o tom, jak by charakterizovali reakci Harryho, a to, jak se zachoval.
Instrukce	Každý jste dostali pracovní list s textem, který si přečtete. Jakmile text dočtete, počkejte, až bude mít přečteno celá třída. Ve dvojicích si teď vzájemně povídejte o tom, jak byste popsali reakci Harryho a Vaše nápady.
Otázky k reflexi	Znáte knížku, ze které je text vybrán? Kdo jste knížku četli? Jak se Vám pracovalo ve dvojicích?

2. část - Uvědomění významu

Žáci se v této části pomocí příběhu dostanou do situace podobné jako Harry, ale v prostředí jim bližším a mají vymyslet na základě ukončení příběhu, jak by reagovali. Cílem je nácvik asertivní reakce.

Název	Jak bych reagoval já?
Čas	20 minut
Pomůcky	 Pracovní list pro každého žáka (Příloha 2)
Popis činnosti	Žáci si přečtou situaci, která je popsána na pracovním listě a příběh dokončí (volné psaní).
Instrukce	Nejprve si pozorně přečtete situaci, kterou máte popsanou v pracovním listě a potom ji dokončete. Každý pracuje samostatně.
Otázky k reflexi	Jak se podle Vás cítila Viki, když se zamyslela, jak má zareagovat na spolužáky, kteří se hanlivě vyjadřovali o Abigail? Čeho se mohla Viki obávat?
Poznámky	<ul style="list-style-type: none">• V této části je důležité zaměřit se na pocity, které žáci uvádějí. Pokud třeba řešíte ve třídě podobnou situaci, tak se k ní dá skrze tento příběh vrátit a využít ho.

3. část - Reflexe

Název	Byl/a jsem někdy „Abigail“ nebo „Viki“?
Čas	10 minut (45 minut)
Pomůcky	Bez pomůcek
Popis činnosti	Tato část může být pojata dvěma způsoby: 1) Žáci, nejlépe v komunitním kruhu, diskutují o tom, zda se oni někdy dostali do situace jako Abigail nebo Viki. 2) Žáci si ve skupinkách zdramatizují situaci, do které se dostali nebo kterou jim situace připomněla.
Instrukce	1) Připomněla vám situace, do které se dostala Abigail nebo Viki, nějakou situaci z Vašeho života? Nemuseli jste být přímo v roli Abigail nebo Viki, ale mohli jste třeba takovou situaci vidět, stát opodál, mohl Vám jí někdo vyprávět... 2) Rozdělíme se do skupinek (můžete využít některý ze způsobů dělení do skupinek viz úvod), ve kterých si připravíte scénku, která Vám připomíná to, co se stalo Viki a Abigail.
Otázky k reflexi	<i>Jak se Vám dnes pracovalo?</i> <i>Jste spokojeni s reakcí, která byla zvolena v situacích, které jste uváděli?</i> <i>Bylo by možné reagovat ještě úplně jinak?</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • Pokud žáci začnou mluvit o situacích, kdy se dostali do stejné situace jako Abigail, doporučujeme se k této lekci vrátit. • Pokud si vyberete to, že budou žáci situaci dramatizovat (připraví a následně předvedou situaci jako scénku), tak musíme počítat s vyšší časovou dotací na lekci – viz závorky u časové dotace. • Po každé odehrané situace (v případě dramatizace) je třeba se žáků zeptat, jak se ve své roli cítili. Jak se domluvili na té situaci, kdo přišel s nápadem, podle čeho si vybírali role atd. • Tuto lekci doporučujeme zařadit v rámci předmětu ČJ (sloh, čtení).

Příloha 1- Pracovní list

„... mně říkají Malfoy, Draco Malfoy.“

Ron si zlehka odkašlal; možná tím chtěl zakrýt, že se zahihňal. Draco Malfoy se teď podíval na něj.

„Nejspíš si myslíš, že moje jméno je k smíchu, co? Tebe se nemusím ptát, kdo jsi. Můj otec mi říkal, že všichni Weasleyovi mají rudé vlasy, pihy a víc dětí, než si mohou dovolit.“

Obrátil se zpátky k Harrymu.

„Brzo zjistíš, že některé kouzelnické rodiny jsou daleko lepší než jiné, Pottere. Přece by ses nechtěl přátelit s takovými, co za to nestojí. V tom ti mohu být nápomocný.“

Natáhl ruku a podal mu ji, Harry ji však nestiskl. „Díky, ale myslím, že sám dokážu posoudit, za č kdo stojí,“ řekl chladně.

Zdroj:

Rowlingová, J.K. (1997). *Harry Potter a Kámen mudrců*. Albatros.

Příloha 2 - Pracovní list

Byl čtvrtek první hodina a Viktorka seděla ve třídě. Paní učitelka třídě vyprávěla, jak Karel IV. nechal postavit Karlův most. Viktorka byla zaposlouchaná do výkladu paní učitelky, když v tom se ozvalo zaťukání. Viki se otočila ke dveřím, ve kterých stálá drobná holka. Obličej měla pihatý a zahalený v zrzavých vlasech a její oči byly schované za červenými hranatými brýlemi. Paní učitelka zastavila svůj výklad a řekla: „Děti tohle je vaše nová spolužačka, jmenuje se Abigail Razgová.“ Pak ukázala holčičce, ať si sedne na volné místo v první lavici u okna. Zbytek hodiny paní učitelka znovu vyprávěla o Karlu IV. a o všem, co v Praze nechal postavit. Když hodina skončila a paní učitelka odešla, Viktorčini spolužáci si začali na Abigail ukazovat a smát se. Viki zaslechla, jak Míša říká Lukášovi „Podívej, co to je za špindíru, ani se neumí učesat, všude jí trčí vlasy.“ V lavici za sebou slyšela, jak Filip povídá Majdě: „Kdo se může jmenovat Abigail? Takové jméno vůbec existuje?“

Viki se zamyslela, co má udělat...

ROZVOJ KOMPETENCÍ

NA PODPORU VZÁJEM

NÉ POMOCI MEZI ŽÁKY

A NEJEN MEZI NIMI

CO MOHU NABÍDNOUT OSTATNÍM?

— POMOC, SPOLUPRÁCE, PODPORA

Školní třída je ideální prostředí pro rozvoj prosociálních kompetencí, mezi které patří spolupráce, pomoc druhým, vzájemná podpora. Rozvojem těchto kompetencí přispíváme k podpoře pozitivního klimatu ve třídě a podporujeme pozitivní vztahy ve třídě. Následující lekce vede ke spolupráci ve třídě, podpoře bezpečného prostředí a minimalizaci soutěživosti mezi žáky.

Téma lekce: Vzájemná pomoc mezi žáky

Věková skupina: 10–15 let (4.–5. třída 1. stupeň, možné využít i na 2. stupni)

Časová náročnost: 45 minut

Cíle lekce:

- Žáci si uvědomují konkrétní efekt vzájemné pomoci a podpory
- Žáci reflektují pozitiva vrstevnického učení
- Učitelé diagnostikují individuální a skupinové potřeby žáků

1. část - Evokace

Cílem je si uvědomit, že říct si o pomoc je přirozené, stejně tak, jako ji poskytnout.

Název	S čím potřebuji pomoc?
Čas	5–10 minut
Pomůcky	Papíry a psací potřeby Není nutné, ale vhodnější, pokud je třída upravena pro skupinovou práci.
Popis činnosti	Každý žák si vezme jeden list papíru a libovolnou psací potřebu a podle instrukcí učitele popíše konkrétní oblast, ve které vnímá, že by uvítal pomoc od svého spolužáka.
Instrukce	Na papír napište s čím konkrétně uvítáte pomoc, protože je úplně normální, že každý z nás někdy potřebuje s něčím pomoci a my všichni jsme tady pro to, abychom si vzájemně v rámci našich možností pomohli. Tato pomoc by se měla týkat školní problematiky a měla by být realizovatelná v rámci školy. Např.: Uvítal/a bych pomoc s úkolem z českého jazyka.; Uvítal/a bych, kdyby mi někdo vysvětlil poslední probíranou látku z matematiky.; Ocenil/a bych, kdyby mě někdo vyzkoušel ze slovíček z angličtiny...
Reflexe	V tento moment je možno zařadit následující reflektivní otázku, a tím zjistit, jak žáky zaujala nabízená aktivita: <i>Našli jste všichni něco s čím potřebujete pomoci?</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none">• Čas na tuto část je vhodné upravit podle toho, jak žáci dlouho rozmýšlejí nad úkolem a jak dobře aktivitu znají, zpočátku je potřeba více času (5–10 minut). Pokud budeme aktivitu využívat častěji, tím bude potřeba na tuto část méně času.• Může se stát, že ne všechny žáky napadne, že potřebují pomoc v ten moment, na což je vhodné také žáky upozornit, ale mohou být těmi, kdo naopak pomoc nabídnou. Toto může být zdůrazněno při krátké reflexi po odevzdání papírů učiteli.

2. část - Uvědomění významu

Cílem této části je, aby si žáci uvědomili, jak přínosná může být spolupráce v rámci kolektivu třídy a že třeba v některých oblastech mohou pomoc nabídnout a zase naopak se nebát si o pomoc říct. Nevědět si s něčím rady je přirozené a od toho mám kamarády, spolužáky i dospělé, kteří mi rádi pomohou. V rámci této aktivity by mělo docházet k rozvoji spolupráce a bezpečného klimatu.

Název	S čím potřebuji pomoc a komu mohu pomoc nabídnout
Čas	35 minut
Pomůcky	Bez pomůcek
Popis činnosti	Po sebrání všech papírů předčítá učitel jednotlivé prosby o pomoc a požádá ty, kteří se cítí, že mohou s konkrétní prosbou pomoci, aby se přihlásili. Pisatel si může vybrat až dva spolužáky, kteří se hlásí s nabídkou pomoci. Následně žáky rozdělíme do menších skupinek, a to na základě toho, o jakou pomoc si požádali. Žáci dále pracují v malých skupinkách. Učitel práci žáků monitoruje „z dálky“ a je připraven v případě potřeby nabídnout pomoc.
Instrukce/lekce	Pozorně poslouchajte, s čím si vzájemně můžete pomoci a přihlaste se, pokud jste ochotni spolužákovi s danou problematikou pomoci. Následně budete pracovat ve skupinkách podle oblasti, ve které vnímáte potřebu pomoci, resp. nabízíte pomoc. Pokud budete potřebovat, jsem tady i já, kdo Vám může pomoc nabídnout.
Otázky k reflexi	<p><i>Jak vnímáte své problematické téma po nabídce pomoci?</i></p> <p><i>Jak jste se cítili, když jste nabízeli pomoc?</i></p> <p><i>Jaké pro Vás bylo požádat o pomoc?</i></p> <p><i>Jak se Vám společně pracovalo?</i></p>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • V případě, že se najdou prosby o pomoc, u kterých nikdo s nabídkou pomoci nepřijde, může se konat druhé kolo, ve kterém se mohou přihlásit ti, kteří by rádi pomohli, ale nejsou si jisti, zda dokážou pomoci. V tomto případě lze následně vytvořit větší pracovní skupiny, které mohou hledat řešení problému, příp. může takové skupině nabídnout pomoc učitel. Toto zjištění může být také zajímavé pro učitele. Pokud se najde více žáků, kteří vysloví stejnou potřebu, může se k problematice, u které žáci vnímali, že potřebují pomoci, vrátit v následující hodině. V každém případě je důležité, aby nikdo z žáků nezůstal bez odezvy na prosbu o pomoc. • Čím je třída početnější, tím pravděpodobnější bude, že nám budou vznikat větší skupinky, do kterých budeme seskupovat žáky podle řešeného problému. • Při monitoringu „z dálky“ je vhodné se zaměřit na to, zda se žáci drží řešeného problému. • Musíme počítat s tím, že mladší žáci budou potřebovat více podpory od učitele než starší žáci, u kterých by měl učitel fungovat více jako průvodce aktivitou. • Aktivitu lze použít nejen v rámci vyučovací hodiny, třídnické hodiny, ale i např. ve školním klubu, kde je možno využít aktivitu napříč ročníky a čerpat tak z výhod vrstevnického učení.

3. část - Reflexe

Použijeme otázky k reflexi, pokud je čas v závěru hodiny, pokud ne, pak doporučujeme vrátit se k tématu na začátku další hodiny nebo v rámci třídnické hodiny a zdůrazníme, že takto pomáhat si mohou i mimo tuto aktivitu, o přestávkách, mimo školu. Že tu určitě platí to, že „více hlav víc ví“. Téma nabízení a přijímání pomoci může být pro některé žáky (zejména starší) citlivé a reflexe je důležitá pro to, aby žáci dostali prostor si uvědomit, jak to s tématem pomoci mají a patří sem jak radost z toho, že nejsem na své problémy sám/sama, ale i obavy a nejistota, když ukážu, že něco nevím, neumím.

Téma lekce: Spolupráce

Věková skupina: 8–11 let (3.–5. třída 1. stupeň ZŠ)

Časová náročnost: 45 minut (90 minut)

Cíle lekce:

- Žáci jsou na základě textu vedeni k pochopení významu slov spolupráce a vzájemná podpora
- Žáci si uvědomí, jak důležité je si vzájemně pomáhat
- Rozvoj a podpora pozitivních vztahů ve třídě

1. část – Evokace

Cílem je, aby se všichni žáci zapojili do tématu hodiny a nebáli si sdělit svůj názor. Skrze přísloví by měli pochopit téma hodiny – spolupráce, podpora, rada od druhého atd.

Název	Víc hlav víc ví.
Čas	10 minut
Pomůcky	Bez pomůcek
Popis činnosti	Učitel napíše na tabuli rčení Více hlav víc ví a vyzve žáky, aby vysvětlili, co nám to přísloví říká. Můžete říct první např. Více lidí přijde na víc nápadů. nebo Když si nevím rady, je dobré si nechat poradit.
Instrukce	Na tabuli máte přísloví, které už jste možná někdy slyšeli. Co nám to přísloví říká? Kdo má nápad, tak se přihlásí a já jeho názor zapíšu na tabuli. Všechny nápady jsou důležité a nejde o to najít pouze jeden správný.
Reflexe	Vzpomenete si na situaci, která se Vám stala a na kterou by platilo toto přísloví?
Poznámky	<ul style="list-style-type: none">• Pokud žáci neznají princip brainstormingu, tak je potřeba jim nejprve vysvětlit, co se od nich očekává a zdůraznit, že žádný názor není špatně, že se jedná vlastně o burzu nápadů, které se nijak nehodnotí.• Pokud nechcete využít na rozeřtání brainstorming, je možné žáky rozdělit do skupinek, v nichž se poradí, a potom za každou skupinku odprezentují vysvětlení tohoto přísloví.

2. část – Uvědomění významu

Žáci by na základě pověsti o Svatoplukovi měli dojít k tomu, že pro úspěch je důležité spolupracovat a nesoupeřit.

Název	Pověst o knížeti Svatoplukovi
Čas	20 minut
Pomůcky	 Pracovní list pro každého žáka (Příloha) Psací potřeby Arch balicího papíru
Popis činnosti	Žáci obdrží pracovní list, kde mají tři úkoly. Když pracovní list samostatně vyplní, přepíší to, co mají zaznamenáno u 3. úkolu na arch balicího papíru. Měl by vzniknout plakát, kde bude různým způsobem definováno slovo SPOLUPRÁCE.
Instrukce	Pracujte samostatně na pracovním listě. Jakmile budete hotovi, přepište to, co máte u 3. úkolu na balicí papír.

Reflexe	V rámci reflexe učitel přečte všechny názory z balícího papíru a zeptá se žáků, zda si myslí, že všechny názory mají jedno společné téma, a to téma SPOLUPRÁCE. Může se i zeptat, zda je napadá, co je společným tématem všech názorů (záleží na tom, co bude na archu žáky zapsáno). Pokud by tam byl nějaký názor, který by opravdu s tématem nesouvisel, je třeba se domluvit se žáky, proč zrovna tento názor nepatří do tohoto tématu, zeptat se autora na vysvětlení, proč k tomuto názoru dospěl.
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> Aby nedošlo při zapisování na arch ke strkání a nějakým konfliktům, tak je vhodné uvést nějaká pravidla, kdy k archu přistupovat např.: kdo je hotov, přihlásí se a bude vyzván k tomu, že může zapsat svůj názor nebo je možno zapisovat na arch z různých stran, ale najednou pouze čtyři žáci, ...

3. část - Reflexe

Název	Jak spolupracujeme ve třídě?
Čas	15 minut
Pomůcky	Lepicí papírky, psací potřeby
Popis činnosti	Žáci popíší (uvedou heslovitě) na lepicí papírek činnost – aktivitu, při které ve třídě spolupracují. Potom nalepí papírek na tabuli nebo jiná vybraná místa po třídě.
Instrukce	Každý dostane jeden papírek, na který uvedete, stačí opravdu heslovitě nebo jen název té činnosti, kdy si myslíte, že u nás ve třídě dochází ke spolupráci, a kdy bychom se bez spolupráce neobešli.
Reflexe	V rámci reflexe učitel vybírá názory, které jsou na papírcích a ptá se žáků: Zda by se tato činnost dala dělat bez spolupráce?, Jak by to vypadalo?, Proč je u této činnosti důležitá spolupráce? Zda všichni souhlasí s tím, že opravdu dochází ke spolupráci při této činnosti? apod. Na závěr je možné nastínit další aktivitu, činnost, při které je potřeba, aby se všichni zapojili a domluvit se s žáky na tom, jak budou všichni participovat a co by pro to každý žák mohl udělat.
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> Lekci je také možné zařadit na stmelení kolektivu v případě, že zjistíme, že ve třídě převládá soutěživé klima. Reflexi je třeba přizpůsobit konkrétní třídě, vztahům a tomu, jak chce učitel dále s tématem spolupráce se třídou pracovat. Na pracovním listě byl záměrně i 1. úkol, a to úkol, kdy se ptáme na oblíbenou historickou postavu, hrdinu... Pokud lekci pojmem jako 45minutovou, tak se pravděpodobně k významu, který má tento úkol, nedostaneme. Takže buď lze úkol z pracovního listu vymazat nebo se k němu vrátit v další hodině, příp. lekci pojmout jako 90minutovou. Téma oblíbené historické postavy či hrdiny v sobě skýtá možnost, kdy žáci ve svých odůvodněních, proč je to jejich oblíbená postava, jaké činy dokázala, příp. proč je to jejich hrdina, dochází k důležitým morálním vlastnostem. Žáci také mohou dostat za úkol namalovat oblíbenou postavu (hrdinu) tak, aby byla z obrázku zřejmá vlastnost, pro kterou si jí váží a vybrali si ji. Opět je vhodné dát žákům prostor obrázek vystavit a slovně ho prezentovat.

Příloha – Pracovní list

1) Zamysli se a napiš, jaká je Tvoje oblíbená historická postava/Tvůj hrdina?

2) Přečti si následující text:

Žil byl jednou jeden mocný kníže Svatopluk, který vládl velkému území, říkalo se mu Velkomoravská říše. Svatopluk vládl dobře, byl spravedlivý ke svým poddaným a byl statečným bojovníkem v mnoha bitvách. Po 23 letech vlády se rozhodl, že je na čase, aby místo něj vládli jeho tři synové. Každému z nich podal jeden vrbový proutek a řekl jim, ať ho zlomí. Každý ze synů přelomil proutek. Pak spletl Svatopluk dohromady další tři vrbové proutky a řekl, ať je zkusí přelomit. Žádnému z jeho synů se to nepodařilo. Svatopluk pak řekl: „Synové, budete-li jako osamocené pruty, zůstanete slabí. Vzájemným soupeřením snadno podlehnete nepříteli.“

Co tím, kníže Svatopluk myslel?

Zdroj:

Upraveno podle *Legenda o proutcích*.

POMOC POTŘEBNÝM, DAROVÁNÍ, CHARITATIVNÍ ČINNOST,

VZÁJEMNÁ POMOC

Ústředním tématem této lekce je darování v případě nouze, vážné životní situace. Po jejím přečtení se Vám možná může zdát, že jsme se dostali od tématu vzájemné pomoci mezi žáky, ale tak to není. Žáci se ve škole a ve svém okolí mohou setkat s vrstevníky, kteří se dostanou do situace, kdy jejich rodina potřebuje finanční nebo věcnou pomoc. V současnosti se jedná např. o žáky prchající společně s rodinou před válečným konfliktem nebo které potkala přírodní katastrofa, příp. onemocnění v rodině. Tyto situace, a není jich v poslední době málo, jsou realitou a žáci jsou s nimi konfrontováni. Cílem této lekce tedy není to, aby sami žáci poskytovali finanční nebo věcné dary, ale aby pochopili situace, do kterých se tito lidé a často i jejich vrstevníci dostávají a aby vnímali smysl a význam této pomoci. V druhé lekci, která může být buď samostatná nebo navazovat na tuto lekci, již hledají sami, jak mohou pomoci druhým a mimo jiné je cíleno na mezigenerační pomoc.

Téma lekce: Veřejná sbírka, pomoc, darování

Věková skupina: 9–15 let (4.–9. třída ZŠ)

Časová náročnost: 45 minut

Cíle lekce:

- Žáci si uvědomí, že každý se může dostat do situace nouze, ve které uvítá pomoc
- Žáci pochopí význam veřejných sbírek
- Žáci se dozví, jak, komu a kdy může pomoci peněžní a věcný dar

1. část - Evokace

Cílem je společně s žáky pojmenovat situace, ve kterých se člověk dostává do situace nouze a potřebuje pomoc okolí, společnosti a vybrat z nich ty, kdy pomůže věcný nebo peněžní dar.

Název	Kdy potřebují lidé pomoc?
Čas	20 minut
Pomůcky	Lepicí papírky, psací potřeby Arch balicího papíru
Popis činnosti	Každý žák napíše na lepicí papírek tři situace (heslovitě), co se může stát člověku, který potřebuje pomoc druhých. Jakmile žáci situace napíší a papírky nalepí na připravený arch papíru, tak si ho ve třídě vyvěsíme a budeme společně s žáky hlasovat pro ty situace, ve kterých lidem pomůže věcný nebo peněžní dar. Tyto situace přepíšeme na tabuli, příp. na druhý arch balicího papíru, na flipchart apod.
Instrukce	Zamyslete se nad situacemi lidí, kteří potřebují pomoc od druhých, kdy se bez pomoci neobejdou a kdy je potřeba jim pomoc nabídnout. Na lepicí papírky každý napíše tři takové situace. Jakmile budete hotoví, tak lepicí papírek nalepte na arch papíru. Víte, co je peněžní dar? Víte, co je věcný dar? Jaké jiné dary ještě znáte? Poté, co se ujistíme výše uvedenými otázkami, že žáci vědí, co jsou jednotlivé dary (pokud neví, tak jim význam vysvětlíme), tak přistoupíme k hlasování o jednotlivých nápadech uvedených na papírcích. My se dnes zaměříme na situace, kdy může člověku pomoci v nouzi peněžní nebo věcný dar. Pojdme tedy vybrat z těch, které jste uvedli ty, ve kterých pomůžou právě tyto dva druhy darů. Vybereme formou hlasování, a to ty, které budou mít nadpoloviční většinu hlasů.

Reflexe	V rámci reflexe je důležité se žáků zeptat, zda jsou spokojeni s výsledky hlasování. Můžeme se jich také zeptat, zda je napadá jiný spravedlivý způsob, jak jsme mohli ze situací vybírat.
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • V této části hraje důležitou roli hlasování, což můžeme využít k vysvětlení demokratického hlasování, co je nadpoloviční většina hlasů apod. Vhodné např. do hodin občanské výchovy. • Pokud se bude situace opakovat, a to se pravděpodobně několikrát stane, tak se lze s žáky domluvit, že o této situaci nebudeme znovu hlasovat, pouze připomeneme, že již bylo hlasováno. • Učitel by se také měl zapojit do návrhů i výběru situací. Tím si vlastně pohlídáme, že se nám do „hry“ dostanou situace aktuální, jako tornádo, povodně (přírodní katastrofy), uprchlíci před válečným konfliktem apod.

2. část – Uvědomění významu

Žáci si uvědomí důvody, proč se dostávají lidé do situací, ve kterých potřebují finanční nebo věcný dar.

Název	Proč se lidé dostávají do situací, ve kterých potřebují pomoc?
Čas	15 minut
Pomůcky	Bez pomůcek
Popis činnosti	Žáci pracují ve skupinkách (vhodné jsou skupinky po 4 žácích). Každá skupinka si vybere jednu ze situací, která byla vybraná v hlasování a diskutují o tom, proč se lidé do této situace dostali. Je důležité, aby každá ze skupinek měla jinou situaci. Učitel může přepsat vybrané situace na papírky a žáci si vylosují jednu z nich.
Instrukce	Utvoříme skupinky. Ve skupině jste čtyři a každý z Vás se musí ujmout jedné role: losující, zapisovatel, mluvčí, reflektující. Domluvte se tedy, kdo se ujme, které role a jdeme na to. Ten, kdo má losovat, si teď vylosuje pro skupinku situace, které se budete v rámci skupiny podrobně věnovat. Váš zástupce vylosoval situaci a teď Vás s ní seznámí. Následně hledejte společně důvody, proč se lidé do takové situace dostali. Teď přijde na řadu zapisovatel, který bude všechny nápady a názory zapisovat. Jakmile budete s výsledkem Vaší práce spokojeni, tak nás váš mluvčí seznámí s výsledkem Vaší práce.
Reflexe	V rámci reflexe využijeme čtvrtého ze skupinky, který dostane roli reflektujícího a toho se zeptáme: <i>Jakým způsobem jste si ve skupince rozdělili jednotlivé role: mluvčí, losující, zapisovatele, reflektujícího skupinovou práci?</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • Žáci by si měli v této části uvědomit, že se do vážné životní situace může dostat vlastně každý z nás a že finanční dar nebo věcný dar může být významnou pomocí. • Především u mladších žáků 4. a 5. třída procházíme během skupinové práce třídu, zastavujeme se u jednotlivých skupin a případně je návodnými otázkami vedeme k důvodům, proč se lidé dostali do takové situace.

3. část - Reflexe

Název	Jak získat peněžité nebo věcný dar?
Čas	10 minut
Pomůcky	Interaktivní tabule (připravené odkazy na webové stránky charitativních organizací) Předměty spojené se známými veřejnými sbírkami (bílá pastelka, žluté kytičky se stuhou atd.)
Popis činnosti	Učitel vysvětlí význam charitativních akcí, veřejných sbírek. Může k tomu třeba využít webové stránky organizací, které pořádají veřejné sbírky. Pokud se v předchozí části řešily situace, pro které se třeba každoročně pořádá veřejná sbírka, tak je důležité konkrétně uvést, jak se pomáhá, kdo ji pořádá, propojit se symbolem sbírky (žluté kuře, stuha s kytičkou, bílá pastelka atd.).
Instrukce	Ted, když víme, že jsou situace, které mohou potkat každého a které člověk jako jedinec nemůže ovlivnit a u kterých jsme se shodli, že pomohou věcné nebo finanční dary, tak bychom si měli říct, kdo takovou pomoc připravuje a realizuje.
Reflexe	<i>Vzpomenete si, že jste byli na nějaké charitativní akci?</i> <i>Znáte nějaké instituce nebo spolky, které pořádají veřejné sbírky?</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • Pokud se škola podílí na nějaké veřejné sbírce nebo v minulosti podílela, mělo by právě toto být téma, od kterého by se tato část lekce měla odvíjet. • U žáků 1. stupně je vhodné třeba využít sbírku Pomozte dětem (maskot žluté kuře), kterou budou určitě někteří znát. • Toto téma může otevřít i problematiku zneužívání veřejných sbírek. Tady záleží na situacích, které žáci vyberou, a hlavně také na jejich věku. U starších žáků je vhodné v rámci reflexe upozornit na to, že jsou také lidé, kteří nešťastí druhých zneužívají. Je tedy vhodné uvést, jaké náležitosti má veřejná sbírka. Např. je prezentována ČT, na ulici a v obchodech zapečetěné kasičky, povolení od krajského úřadu, pořádají je známé humanitární organizace Člověk v tísni, Adra, Český Červený kříž... Je vhodné mít připravené odkazy na webové stránky, ukázat loga těchto organizací.

Téma lekce: Pomoc a podpora pro lidi kolem nás

Věková skupina: 9–15 let (4.–9. třída ZŠ)

Časová náročnost: 45 minut

Cíle lekce:

- Učitel si ověří, co si žáci zapamatovali z předchozí lekce
- Žáci se orientují ve způsobech, kterými lze pomoci lidem v nouzi
- Žáci si uvědomí, že lze pomáhat lidem i jinak než finančními a věcnými dary
- Žáci si posílí vztah k lidem v jejich okolí (mezigenerační vztahy)

1. část – Evokace

Záměrem je navázat na předchozí lekci, jejímž cílem bylo, aby si žáci uvědomili, že jsou lidé, kteří potřebují pomoc a zjistili, jak je možné těmto lidem pomoci. V této části by si měli žáci zopakovat a připomenout hlavní myšlenky předchozí lekce a učitel by si měl ověřit, co si žáci z předchozí lekce zapamatovali.

Název	Připomenutí předchozí lekce „Veřejná sbírka, pomoc, darování“
Čas	15 minut
Pomůcky	Tabule nebo flipchart, papíry, psací potřeby
Popis činnosti	<p>Žáci jsou vyzváni k tomu, aby si vzpomněli na téma minulé lekce „Veřejná sbírka, pomoc, darování“ a každý si nejprve sám za sebe napsal pět bodů, které mu utkvěly v paměti a potom z nich vybrat ten, který je buď nejvíce zaujal nebo ho považují za nejdůležitější (5 minut).</p> <p>Následně je každý žák vyzván, aby nahlas přečetl ten bod, který vybral. Učitel zapisuje na tabuli, žáci postupně diktují a mají pár slovy vysvětlit, proč právě tento bod vybrali (10 minut).</p>
Instrukce	<p>Nejprve se každý zamyslete a napište na papír pět bodů (myšlenek, hesel), které si pamatujete z minulé hodiny, kdy jsme se povídali o situacích, ve kterých lidé potřebují pomoc, o veřejných sbírkách a charitativních akcích. Z těch pěti poté vyberte jeden bod, který považujete za nejdůležitější nebo nejzajímavější.</p> <p>Teď Vás každého poprosím o přečtení toho bodu, který jste si vybrali a krátké vysvětlení, proč jste ho zvolili.</p>
Reflexe	<p>Reflexe může být krátká, protože samotná tato činnost je reflexí předchozí lekce. Učitel tím zjistí, co si žáci zapamatovali a co je zaujalo. V rámci reflexe je např. možné zdůraznit body, které žáci uváděli opakovaně.</p> <p>V rámci reflexe je také možné se žáků zeptat, zda slyšeli nebo četli (třeba v médiích) od minulé hodiny o nějaké situaci, ve které by někdo potřeboval pomoc druhých.</p>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none">• Pokud by žáci v rámci reflexe uvedli situaci, na kterou narazili, lekce by se tak mohla dále odvíjet od skupinové práce, kdy by žáci hledali možnosti, jak lze v takové situaci pomoci a následně by návrh představili po skupinách zbytku třídy. V tomto případě by však musela být časová dotace na tuto lekci 90 minut (2 vyučovací hodiny). Tento postup doporučujeme, protože je vždy nejlepší vycházet z podnětů od žáků a podpořit tím jejich zaujetí pro probírané téma.

2. část - Uvědomění významu

Žáci si uvědomí, že jsou i jiné možnosti mimo věcného daru nebo peněžního daru, které mohou vést k podpoře a pomoci lidem a že tuto pomoc mohou poskytnout i oni. Dále by si měli uvědomit, že jsou součástí sociálních skupin, kde je přirozené si pomáhat. V tomto ohledu by měl být kladen důraz především na mezigenerační pomoc.

Název	Jak můžeme pomoci druhým my? Pomoc bližním.
Čas	15 minut
Pomůcky	Bez pomůcek
Popis činnosti	Diskuze v rámci komunitního kruhu. Diskuze je rozvíjena učitelem, který položí žákům otázku, komu a v jakých situacích pomáhají. Návodnými otázkami učitel směřuje žáky k tomu, aby si uvědomili, že jsou v našem okolí lidé – např. prarodiče, kteří mohou být osamělí a že čas, který jim věnujeme, je důležitou podporou a pomocí.
Instrukce	<p>Pojďme si teď společně popovídat o tom, zda máte ve svém okolí někoho, kdo potřebuje Vaši pomoc, koho třeba pravidelně podporujete nebo komu byste rádi svoji pomoc nabídli?</p> <p>Návodné otázky k diskuzi v komunitním kruhu:</p> <p><i>Máte ve vašem okolí, rodině někoho, kdo potřebuje Vaši pomoc?</i></p> <p><i>Jak pomáháte svým rodičům?</i></p> <p><i>Jak pomáháte svým babičkám a dědečkům?</i></p> <p><i>Jakou se domníváte, že by od Vás uvítali rodiče (prarodiče) pomoc?</i></p> <p><i>Jak můžete být prospěšní lidem ve Vašem okolí, co jim můžete nabídnout?</i></p> <p><i>Jak a v jakých situacích si pomáháte navzájem?</i></p> <p>(Jedná se o otázky návodné, jejichž cílem je rozpoutat diskuzi na téma pomoc bližním. Nemusí být položeny zdaleka všechny a mohou být doplněny dalšími, které vyplynou z diskuze v komunitním kruhu.)</p>
Reflexe	<p>Cílem této části je poukázat na to, jak mohou být žáci přínosní pro své okolí. V rámci reflexe by mělo být zdůrazněno to, když vyjde najevo v rámci diskuze, že již tak často činí.</p> <p><i>Kdo z Vás si uvědomil, že je důležitým pomocníkem v rámci své rodiny?</i></p> <p><i>Jaké pocity máte, když Vás babička, dědeček nebo třeba rodiče pochválí za to, že jste jim pomohli?</i></p>

3. část - Reflexe

Název	Jak pomáhám?
Čas	15 minut
Pomůcky	Bílé čtvrtky, pastelky, fixy
Popis činnosti	Mladší žáci (1. st.) namalují obrázek, na kterém bude znázorněno, jak pomáhají svým prarodičům nebo jak společně tráví čas. Starší žáci (2. st.) vytvoří krátký komiksový příběh, kde znázorní, jak pomáhají svým prarodičům nebo jak jim nabízejí pomoc.
Instrukce	VeźmĚte si čtvrtku, pastelky nebo fixy a namalujte (vytvořte) obrázek (komiks), jehož ústředním tématem bude pomoc prarodičům. Jak jim pomáháte nebo jak jim pomoc nabííte. Můžete také namalovat, jak společně trávíte čas.
Reflexe	<i>Reflexe této části, ale i celé lekce, může proběhnout v rámci výstavy výtvorů ve třídě, při které žáci okomentují svoje výtvořy.</i>
Poznámky	<ul style="list-style-type: none"> • V případě, že víme, že jsou ve třídě žáci, kteří již nemají prarodiče, je možné reflexi (obrázek, komiks) zadat obecněji a úkol zadat jako pomoc seniorům. To se týká i diskuze v kruhu, kterou je možné vést více obecněji a zaměřit ji na seniory. • Lekci lze pojmout jako dvouhodinovou výuku a propojit s VV. • Pokud by žáci potřebovali na namalování obrázku nebo vytvoření komiksu více času, je možné zadat také za DÚ a v další hodině se vrátit k výtvorům a nechat je žáky okomentovat.

Badegruber, B., & Pirkel, F. (2000). *Příběhy pomáhají s problémy*. Portál.

Čapek, R. (2015). *Moderní didaktika: Lexikon výukových a hodnoticích metod*. Grada.

Člověk v tísní. (2022). Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/vlastnorucne-psany-pribeh-sedmnactiletoho-uprchlika-z-donbasu-9154gp>.

Dubec, M. (2007). *Třídnické hodiny*. Projekt Odyssea.

Fialová, M. (2017). *Metodika vedení třídnických hodin*. Dostupné z: https://cloud.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/metodika_vedeni_tridnickych_hodin_1.pdf.

Halzbauer, T. (2012). *Žákovský parlament I. Jak začít s parlamentem, aby brzy neskončil*. CEDU. Dostupné z: <https://cedu.cz/jak-zalozit-zakovsky-parlament>.

Halzbauer, T. (2012). *Žákovský parlament II. Jak vybrat zástupce tříd a udělat z nich dobrý tým*. CEDU. Dostupné z: <https://cedu.cz/jak-zalozit-zakovsky-parlament>.

Halzbauer, T. (2012). *Žákovský parlament III. Jak vést zasedání, aby nás to bavilo*. CEDU. Dostupné z: <https://cedu.cz/jak-zalozit-zakovsky-parlament>.

Krejčová, V., & Kargerová, J. (2003). *Vzdělávací program Začít spolu*. Portál.

Mičienka, M. (2008). *Co se může stát ve škole*. NPI. Metodický portál RVP.CZ. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/1873/CO-SE-MUZE-STAT-VE-SKOLE.html>.

Rowlingová, J.K. (1997). *Harry Potter a Kámen mudrců*. Albatros.

Vítečková, M., Procházka, M., & Najmonová, M. (2018). *Vnímání jinakosti dětmi na prvním stupni základních škol*. Pedagogická orientace. 28(2), 290–305.

Legenda o proutcích. Dostupné z: <https://www.prouti.cz/legenda-o-proutcich-x31170>.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

